

OSMANLI DEVLETİ'NDE KAPIKULU OCAKLARI VE SARAY TEŞKİLATI MENSUPLARININ TEKÂÜTE AYRILMASI MESELESİ VE TEKÂÜT ULÛFELERİ: ANKARA DAMGA MUKATAASI ÖRNEĞİ (1676-1683)

Hakan DOĞAN*

ÖZ

Osmanlı Devleti'nde ordu ve bürokrasinin çeşitli kademelerinde görev yapan ve bazı sebeplerden dolayı artık hizmet edemeyecek duruma gelen kimselere aktif görevlerinden ayrılmalarından sonra geçimlerini sağlayacak miktarda "tekâüt ulûfesi" adı verilen bir maaş bağlanmaktaydı. Osmanlı Devleti'nde emekliye ayrılan kapıkulu ocakları ve saray teşkilatı mensuplarının emeklilik maaşları II. Selim dönemine kadar şehremininden ya da selâtîn camilerinin vakıflarının fazlasından ödenirken, II. Selim döneminden itibaren üç ayda bir olmak üzere merkezî hazineden ödenmeye başlamıştır. Bu kişiler emekliliklerinde İstanbul dışında başka bir yerde ikâmet etmek istediklerinde emeklilik maaşlarını gittikleri şehrin gümrüklerinden ya da mukataalarından almaktaydılar. Öyle ki çalışmamızda, tekâüte ayrılan bazı kapıkulu ocakları ve saray teşkilatı efradının da maaşlarını Ankara Damga Mukataası'ndan aldıklarını görüyoruz. Bu çalışmada, Osmanlı coğrafyasının farklı bölgelerinde görev yapan bazı kapıkulu ocakları ve saray teşkilatı mensuplarının emekliye ayrılmaları meselesi ve emekli olduktan sonra Ankara Damga Mukataası'ndan aldıkları emeklilik maaşları Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi Ali Emirî Sultan IV. Mehmed (AE.SMMD.IV) tasnifinde yer alan beratlardaki veriler kullanılarak ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kapıkulu Ocakları, Saray Teşkilatı, Tekâüt, Ulûfe, Ankara Damga Mukataası.

THE QUESTION OF RETIREMENT OF THE MEMBERS OF THE KAPIKULU CORPS AND THE PALACE ORGANIZATION IN THE OTTOMAN EMPIRE AND 'TEKÂÜT ULÛFESİ' (THE RETIREMENT SALARY): THE CASE OF ANKARA STAMP MUKATAA (1676 -1683)

ABSTRACT

Back in the days of the Ottoman Empire, a kind of salary referred to as "tekâüt ulûfesi" was given to those who had served in various levels of the army and bureaucracy, and who could no longer serve due to some reasons, after leaving their active duty. Until the reign of Selim II, retirement pensions would have been from funds from the mayor şehremini (mayor) or foundations of the selâtîn (royal) mosques. After Selim the II, they were paid from the central treasury once every three mounts. If retirees wish reside outside of Istanbul, they received their pension either from the customs or from mukataa of the city they settled in. Our findings show us that some Kapıkulu and palace organization members received had in fact received their salaries from the Ankara Stamp Mukataa. In this study, we have focused on this issue throughout different regions of the Ottoman Empire. To do so, we turned to the Presidency Ottoman Archive's Ali Emirî Sultan Mehmed The Four manuscript (Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi Ali Emirî Sultan IV. Mehmed) (AE.SMMD.IV) to help guide us.

Keywords: Kapıkulu Corps, Palace Organization, Tekâüt, Ulûfe, Ankara Stamp Mukataa.

Araştırma Makalesi

Makale Gönderim Tarihi: 27.12.2021; Yayına Kabul Tarihi: 01.02.2022

* Arş. Gör. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, KIRIKKALE; ORCID: 0000-0002-6447-0218, E-posta: hdogan79@gmail.com

Giriş

Ulûfe, sözlükte “*binek hayvanlarına verilen yem*” anlamına gelen alef kelimesinin çoğuludur. Terim olarak ise Osmanlı Devleti’nde saray hizmetlileri ve kapıkulu askerlerine düzenli olarak ödenen maaş anlamına gelen bu kelime, Osmanlı bürokratik yazışmalarında “*mevâcib*” olarak geçmektedir. Osmanlıların ilk dönemlerinden itibaren günlük olarak akçe üzerinden hesaplanan ulûfeler, söz konusu hizmetlilere üç ayda bir ödenmekteydi. Kıst¹ adı verilen bu ödemeler, ait oldukları ayların baş ya da son harflerinin bir araya getirilmesinden meydana gelen bir kısaltma ile anılmaktaydı (Sunar, 2012, s. 124). Yani hicrî aylardan Muharrem, Safer, Rebiülevvel aylarının taksitine “*Masar*”, Rebiülahir, Cemaziyelevvel, Cemaziyelahir taksitine “*Recec*”, Receb, Şaban, Ramazan taksitine “*Reşen*”, Şevval, Zilkade, Zilhicce taksitine de “*Lezez*” adı verilmekteydi (Avcı, 2000, s. 838-839). 1826 yılında Yeniçeri Ocağı’nın lağvedilmesinden sonra ulûfe tabiri kullanımdan kaldırılmış, bu tabirin yerini “*mâhiye*” ve “*maaş*” kelimeleri almıştır (Sunar, 2012, s. 126).

Tekâüt ise sözlükte “*oturmak*” anlamına gelen “*kuûd*” kökeninden türemiş olup, “*bir işle ilgilenmemek, o işi istememek*” manasına gelmektedir. Bu tabir günümüz Türkçesinde emekli ve emeklilik şeklinde kullanılmaktadır. Terim anlam olarak ise, Osmanlı bürokrasisinde devletten maaş alan veya maaş karşılığı farklı tahsisatı bulunan görevlilerin hizmet yapamayacak duruma gelmesidir (İpşirli, 2011, s. 341). Osmanlılar askerlerine ve bürokraside hizmet eden kişilere kuruluşundan itibaren emeklilik hakkı vermiş ve Tanzimat sonrasında da bunu modernize etmiştir (Özger, 2011a, s. 19). Klasik dönemde emeklilik ya da tekâütlük meselesi kanunlaştırılarak, devlet adamlarının ve kapıkulu mensuplarının her birine tekâütlük döneminde ne kadar akçe verileceği sistemleştirilmiştir (Özger, 2011b, s. 206). Öyle ki Fatih Kanunnamesi’nde beğlerbeğilerin yüz bin akçe, başdefterdarın doksan bin akçe, mal defterdarların seksen bin akçe ve sancak beylerinin altmış bin akçe ile emekliye ayrılmaları belirlenmiştir (Özcan, 2011, s. 47). Yine klasik dönemde Osmanlı Devleti’nde herhangi bir devlet kademesinde hizmette bulunanlardan, yaşlılık ve sakatlık sebebiyle görevlerinden ayrılanlara “*tekaüdiyye*”, “*arpalık*”, “*oturak ulûfesi*” gibi isimlerle bu kişilerin geçimlerine yetecek miktarda maaş veya tayinat bağlanmaktaydı. Bu tabirlerden “*tekâüt*” ve “*mütekâit*” gibi emeklilik ve emekli kavramlarını ifade eden kelimelere XVI. yüzyıla ilişkin Osmanlı kayıtlarında ve belgelerinde² sıklıkla rastlanmaktadır (Martal, 2000, s. 35).

Osmanlılarda devlet tarafından, muhtelif zamanlarda muhtelif tatbik şekillerine göre belli başlı devlet görevlilerine ve ilmiye sınıfının ortaya çıkmasından itibaren³ bir kısım yüksek rütbeli ilmiye mensuplarına görevlerinde iken maaşlarına ek olarak, görevlerinden ayrıldıktan sonra ise tekâüt veya mazuliyet maaşı kabilinden verilen tahsisata “*arpalık*” denilmekteydi (Gökbilgin, 1978, s. 592). Osmanlı Devleti’nde arpalık ismiyle bazı devlet adamlarına tahsis edilen bu ilave gelirin ne zaman verilmeğe başlandığı kesin olarak bilinmemekle birlikte, bu terime de XVI. yüzyıl kaynaklarında tesadüf olunmaktadır.

¹ Arapçada “*hisse, parça, taksit*” manasına gelen bu tabir, Osmanlı Devleti’nde üç aylık ulûfe yerine de kullanılmaktaydı. Tanzimat’tan önce bu maaş ödemeleri üç ayda bir senede dört defada verilmekteydi. Bu ödemelerin her birine ise “*kıst mevâcibi*” denilmekteydi (Pakalın, 1983b, s. 275).

² “*Mısır Beylerbeyi ve defterdarına: “Tekâüd maaşı alan sâdât, sulehâ vs.den bazı kimseler, ellerinde arzlar ile Âsitâne-i saâdet’e geldiklerinde, Âsitâne-i saâdet’teki defterlerde onların bu durumlarına işaret eden kayıtlara rastlanmadığından, bu gibi kişilerin Mısır’da bulunan defterlerinin bir sûretinin de Südde-i saâdet’e gönderilmesi. 22 Rebiülevvel 973 (17 Ekim 1565)” (5 Numaralı Mühimme Defteri (973/1565-1566), 1994, s. 69, 385 numaralı hüküm); “Bağdad Beğlerbeğisine hüküm ki ve cizye defterdârına hüküm ki: “Mendeli kâdısı südde-i saâdetime mektûb gönderüb Bağdat cizyesinden duacı mahiye yigirmi akçe tekâüd ulûfesine mutasarrıf olan (...) hamr? olub efâl-i habisesin nihâyet olmayub vazîfeye müstahak değildir deyû âher kimesne arz itmeğün buyurdum ki hükm-i şerîfim vardukda göresin fi’l-vâkı’ mezbûrun ahvâli arz olunduğu gibi ise vazîfe kat’ olunub Bağdad cizyesine kalub âhere dahi tevcih ve taaruz eymesin. 22 Rebiülevvel 988 (7 Mayıs 1580).” (Sakarya, 2014, s. 59, 2 numaralı hüküm).*

³ Osmanlı Devleti’nde ilmiye sınıfının kurumsallaşması hakkında bk. Demir, 2019, s. 156.

İlmiye mensuplarına arpalık tahsisine ait örnekler bu yüzyılın başlarında rastlanmasına rağmen uygulamanın daha önce olması da muhtemeldir. Yine bu yüzyılda arpalık, seyfiye ve ilmiye mensuplarına yevmiyelerine ilave olarak verildiği gibi emeklilik durumunda da tahsis edilmekteydi (Baltacı, 1991, s. 392). Arpalık uygulaması XVII. yüzyılda giderek yaygınlaşmış, yeniçeri ağası, rikâb-ı hümayun ağaları, bölük ağaları vs. gibi askerî sınıf mensuplarıyla padişah hocaları, şeyhülislam ve kadıasker gibi ilmiye sınıfına mensup olanlara da tahsis olunmaya başlamıştır (Halaçoğlu, 1991, s. 162). XVIII. yüzyılda usul ve yasalara aykırı bir şekilde dağıtılmasının yaygın hâle gelmesi ve çeşitli yolsuzluklara konu olması sebebiyle günümüze kadar ulaşan bir yergi terimi hâline gelen arpalık, önceleri merkez ve taşrada bulunan yönetici ve memurlara maaş verilerek, Tanzimat'tan sonra ise ilmiye sınıfı da aylığa bağlanarak tamamen kaldırılmıştır (Martal, 2000, s. 36).

Osmanlıları bir cihan devleti hâline getiren kurumların başında sistemli bir teşkilata sahip olan ordusu gelmekteydi. Başlangıçta yaya ve müselleme şeklinde örgütlenen askerî yapı, bir müddet sonra kul ya da devşirme sisteminin uygulama sahasına konulması, acemi ve yeniçeri ocaklarının kurulmasıyla belli bir sisteme oturtuldu. Kapıkulu Ocakları ismi verilen, yaya ve atlı birliklerden meydana gelen ve merkezî ordu şeklinde nitelendirilen bu askerî yapı, eyalet kuvvetleriyle birlikte Osmanlı kara kuvvetlerinin temelini oluşturdu (Özger, 2011, s. 203). Osmanlılarda doğrudan padişaha bağlı olarak sarayda görevli maaşlı askerî zümreler için bu özelliklerini belirtmek adına kullanılan "*kapıkulu*" terimi, zamanla varlıklı ya da nüfuz sahibi kişilerin hizmetinde bulunanları ifade etmeye başlamıştır. Askerî anlamda ise, İslam devletlerindeki hassâ askerî teşkilatına karşılık gelmektedir (Özcan, 2001b, s. 347).

Osmanlı Devleti'nin askerî yapısı iki ana temele dayanmaktaydı. Bunlardan birincisi, devletten sürekli maaş alan kapıkulu askerleri, ikincisi ise eyalet askerleri idi (Demlikoğlu, 2019, s. 75). Maaşlı kapıkulu askerleri kendi içerisinde yaya ve süvari olmak üzere iki kısma ayrılmıştır. Bunlardan yaya kısmı; Acemiler, Yeniçeriler, Cebeciler, Topçular ve Top Arabacıları ile birer bölük hâlinde Lağımcılar ve Humbaracılar meydana gelmekteydi. Süvari kısmı ise; Sipâh, Silâhdar, Sağ Ulûfeciler (Ulûfeciyân-ı Yemîn), Sol Ulûfeciler (Ulûfeciyân-ı Yesâr), Sağ Garipler (Gurebâ-yı Yemîn) ve Sol Garipler (Gurebâ-yı Yesâr)'den oluşmaktaydı (Uzunçarşılı, 1984a, s. 2).

Osmanlılarda ordu teşkilatından sonra en önemli kurumlardan biri de saray teşkilatı idi. Devletin merkez ve taşra idarî birimleri ile ordu, doğrudan padişaha bağlı bir bütün olarak teşkilatlandırılmış idi. Bu bütünün merkezinde ise padişah ve saray teşkilatı bulunmakta, Osmanlı coğrafyasındaki tüm birimler de bu merkezden idare olunmaktaydı (Armağan, 2011, s. 147). Sözlükte "*ev, mesken, konak, menzil*" anlamlarına gelen saray kelimesi, bu anlamlarıyla birlikte "*büyük konak, padişahın ikâmetgâhı, hükümdarın sarayı, kasrı, köşkü*" manasında da kullanılmaktadır (Ferrari, 2009, s. 205). Saray, Osmanlılarda padişahın özel hayatını geçirdiği mekân olmakla beraber devlet mekanizmasının da önemli ölçüde şekillendiği yerdir (Ortaylı, 2007, s. 203).

Osmanlıların ilk devlet merkezi olan Bursa ile İznik'te Osmanlı hükümdarlarının sarayları bulunmaktaydı. Edirne'nin zaptından sonra ise padişahlar Edirne'deki sarayda oturmaya başlamışlardır. İstanbul'un fethini müteakip de "*yeni saray*" olarak adlandırılan Topkapı Sarayı inşa edilmiş ve Osmanlı padişahları Dolmabahçe Sarayı yapılarına kadar bu sarayda yaşamlarını devam ettirip buradan devleti idare etmişlerdir (Açıkgöz, 2018, s. 371- 372). Osmanlı saray teşkilatı dört ana birimden meydana gelmekteydi. Bunlar, özel yaşam alanı olan "*Harem*", eğitim faaliyetlerinin yapıldığı "*Enderun*", devletin idarî merkezi "*Dîvân-ı Hümayun*" ile hizmet ve koruma işlerinin gerçekleştirildiği "*Bîrun*" idi (Ertuğ, 2009, s. 120). Bu birimlerde çeşitli hizmetleri yerine getiren çok sayıda görevli olup bunların her biri özel ve kamusal fonksiyonları icra etmekteydiler (Uzunçarşılı, 1984d).

Osmanlı ordusunun ve bürokrasinin önemli bir bölümünü oluşturan kapıkulu mensupları ile saray teşkilatı mensupları için belirli bir emeklilik yaşı bulunmamaktaydı. Bu kişilerin emekli olabilmeleri için; ihtiyarlamış olmaları⁴, seferlerde aldıkları yaralardan dolayı sakat kalmaları⁵ ve görevlerini yerine getirmediklerinden dolayı azledilmeleri gerekiyordu. Azledilen görevlilere “mazuliyet maaşı” verilmekteydi. Bu ödenek görevlinin hizmet süresine göre maaşının dörtte biri, üçte biri veya yarısı olabilirdi. Azlolunan görevlinin mazuliyet maaşı alabilmesi için yeniden devlet hizmetine tayin olunabileceği anlamına gelen “cevaz-ı istihdam” kararı alması gerekirdi. Bu kararı almadıkça ya da mahkemede beraat etmedikçe mazuliyet maaşı alamazdı. Belirttiğimiz tüm bu sebepler dışında kapıkulu mensupları ile saray teşkilatı mensuplarının görev süreleri sınırsızdı (Tabakoğlu, 1998, s. 301). Bu yüzden ilk zamanlarda kapıkulu ve saray teşkilatı mensuplarından emekliye ayrılanların sayısı oldukça azdı. Daha sonraları bu sayı artmaya başlamış ve tekâüt olanların adedi mühim bir yekûn teşkil etmiştir. Nitekim Koçi Bey, IV. Murad’a takdim ettiği meşhur layihasında⁶ XVI. yüzyılda orduda emekli olanların sayısının on bini aştığını ve bunların henüz yaşlanmayan genç kişiler olduğunu beyan etmiştir (Pakalın, 1983b, s. 742). Bu durumu eleştiren Koçi Bey, gücü kuvveti yerinde olup yaşlı olmayan kapıkulu neferatının emekliliklerinin kaldırılmasını ancak emekliliği hak etmişlerse sefere gitmeleri şartıyla timar ve zeametlerinin kendilerine bırakılması gerektiğini belirtmiştir.⁷

Tekâüt (emeklilik) meselesi kapıkulu ve saray efradı için son derece önemli idi. Bu kişiler emeklilik maaşlarını II. Selim dönemine (1566-1574) kadar şehremininden ya da selâtin camilerinin evkafı fazlasından almaktaydılar. Ulûfe defterlerinde, kapıkulu ocakları ve saray teşkilatında görev yapan kişilerin mensup oldukları her ortanın ve bölüğün sonuna tekâüt olanların isimleri ve yevmiyeleri eklenmekteydi. Tekâüte ayrılan kapıkulu ve saray teşkilatı mensupları İstanbul dışında bir yerde ikamet etmek istedikleri zaman maaşlarını rütbelere uygun bir şekilde gittikleri yerin gümrük ve mukataalarından almaktaydılar (İpşirli, 2011, s. 341). Emekliye ayrılan bu görevlilerin gümrüklerden ve mukataalardan aldıkları düzenli paraya “vazife” denilmekte ve maaş işlemleri de devletin farklı kalemleri tarafından takip edilip düzenlenmekteydi (Sunar, 2012, s. 125). Öyle ki çalışmamızda, tekâüte ayrılan bazı kapıkulu ocakları ve saray teşkilatı efradının da maaşlarını Ankara Damga Mukataası’ndan aldıklarını görüyoruz.

⁴ “Ebnâ-i sipâhiyândan yüz yetmişinci bölükde yevmî sekiz akçe ulûfeye mutasarrıf olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn-ı meserret-makrûn-ı hâkânî Osman Yusuf Ohri zîde kadruhû emekdâr pîr ü ihtiyâr olub mahal ve müstahak olmağla tekâ’üd ihtiyâr itmeğın hakkında mezîd inâyet-i pâdişâhânem vücûda getürüb kıdvetü’l-emâcîd ve’l-a’yân atlu mukâbelecî Ali zîde mecdühûnun tezkiresi mücibince kadîmi mutasarrıf olduğı yevmî sekiz akçe ulûfesin tamâmen Ankara Tamgası Mukâta’âsı malından almak üzere mütekâ’idın zümresine ilhâk idüb...”, BOA, AE.SMMD.IV, 89/10606/4, Tarih: 6 Ramazan 1093 (8 Eylül 1682).

⁵ “İşbu dârende-i fermân-ı hümâyûn-ı meserret-makrûn-ı hâkânî Cafer Hasan Hacı Bektaş bundan akdem Leh seferinde yevmî altı akçe ulûfe ile silahdarânın serdengeçdilerinden olub Çehrin kal’asında mecrûh olmağla Ankara Tamgası Mukâta’âsı malından almak üzere tekâ’üd ricâ itmeğın hakkında mezîd inâyet-i pâdişâhânem vücûda getürüb...”, BOA, AE.SMMD.IV, 89/10606/47, Tarih: 2 Şevval 1087 (8 Aralık 1676) ; “Zümre-i silâhdarândan olub müstehak-ı inâyet-i şehriyârî olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn-ı meserret-makrûn-ı hâkânî Hızır Bayram Turgud serdengeçdi zîde kadruhû mezbûr Moskov taburu muhârebesinde sol ayağı top ile mecrûh olmağla mutasarrıf olduğı yevmî altı akçe ulûfesin Ankara Tamgası Mukâta’âsı malından almak üzere tekâ’üd virilmek fermânım olmağın hakkında mezîd inâyet-i pâdişâhânem vücûda getürüb...”, BOA, AE.SMMD.IV, 89/10606/26, Tarih: 10 Şevval 1093 (12 Ekim 1682).

⁶ “... İleri gelenler ve vükelâ, boşalan yerleri adamlarına ve akrabâlarına verip, İslam memleketlerinde olan timar ve zeametın seçmelerini şer’i şerîfe ve yüksek kanuna aykırı olarak kimini paşmaklık yaparak, kimini pâdişah Has’ına katarak, kimini mülk olarak, kimini vakıf olarak, kimini vücudu sıhhatte olan kimselere emeklilik olarak verip, bütün zeâmet ve timar, ileri gelenlerin yemliğı oldu...” (Koçi Bey Risalesi (Sadeleştiren: Zuhuri Danışman), 1972, s. 33).

⁷ “... Vücudu sıhhatte olup, emekli olanların dahi emeklilikleri kaldırıla. Fakat kendileri müstehak ise emekli yolu ile sâhip oldukları timar ve zeâmetler, sefere gitmek üzere kendilerinde bırakıla. Eğer değil ise müstehak olana verile...” (Koçi Bey Risalesi (Sadeleştiren: Zuhuri Danışman), 1972, s. 76).

Osmanlı tarihçileri tarafından “Klasik Dönem” olarak adlandırılan XVI. yüzyıl, Osmanlı Devleti'nin en parlak dönemi olarak kabul edilmiştir. Ülke sınırlarını sürekli olarak genişleten Osmanlılar, bu yüzyılda sadece Avrupa'nın değil bütün Eski Dünya'nın en büyük ve en güçlü imparatorluklarından biri durumuna gelmişti. Bu süreçte, batıda Habsburg İmparatorluğu, doğuda Safevi Devleti ve kuzeyde Rusya ile sınır komşusu olunmuştu. Ancak ulaşılan bu geniş sınırlar ve yeni güçlü komşular, hızlı yayılma sürecinin de artık sonlanması anlamına geliyordu (Pamuk, 2007, s. 31). Osmanlı Devleti'nin coğrafi sınırlarının en büyük genişliğine ulaşmasıyla birlikte artık kısa süreli ve kârlı savaş dönemleri yerini daha uzun süreli ve maliyetli savaşlara bırakmıştı. Öyle ki devletin en önemli gelir kaynaklarından birisi olan fetihlerin de XVI. yüzyılın sonlarına doğru adeta durma noktasına gelmesi merkezî hazine gelirlerinin de azalmasına neden olmuştur (Cezar, 1986, s. 27). XVII. yüzyılın ikinci yarısından sonra pek çok cephede cereyan eden uzun süreli ve yıpratıcı savaşlar Osmanlı maliyesini olumsuz yönde etkilemeye başlamıştır. Bu dönemde Osmanlıları en çok uğraştıran meselelerin başında da değişen savaş teknikleri ile uzun süren ve başarısızlıkla neticelenen savaşlardan doğan malî baskılar gelmekteydi (Özvar, 2013, s. 10).

XVI. yüzyılın başlarından itibaren Osmanlı Devleti, savaş meydanlarında sürekli üstünlük kurduğu Avrupa'nın yeni geliştirdiği bu savaş tekniklerine ve değişime uyum sağlayabilmek için kapıkulu askerleri sayısını arttırmak zorunda kaldı. Avrupa'nın ateşli silahları karşısında onlarla mücadele edecek kapıkulu askerinin sayılarının artırılmasıyla da hem savaşların finansmanı hem de bu merkezî askerlerin maaşlarının karşılanması devletin nakit sıkıntısına girmesine sebep oldu. Zira bu yeni durum aynı zamanda ordu mensuplarının ulûfelerinin de artması ve merkezî hazineye yeni bir maddî yük anlamına gelmekteydi (Başarır, 2009, s. 36-37). Bu süreçte devlet için önem arz eden bir başka mesele de mütekâid olarak adlandırılan emekli kapıkulu ve saray teşkilatı mensuplarının ulûfe ödemeleri idi. XVI. yüzyıl öncesinde bu kişilerin sayılarının azlığı dolayısıyla emekli ulûfelerinin ödenmesinde önemli ölçüde bir sıkıntı yaşanmamıştı. Ancak II. Viyana Kuşatması (1683) öncesinde ve sonrasında süreçte tekâüt ulûfelerinin ödenmesi hususu devletin önemli problemlerinden biri hâline geldi. Bu bağlamda, 1676-1683 yılları arasında Ankara Damga Mukataası'ndan emeklilik maaşlarını alan bazı kapıkulu ocakları ve saray teşkilatı mensupları ile aldıkları emeklilik maaşları bu çalışmanın konusu olmuştur.

Ankara Damga Mukataası

Damga, bir şeyin üzerine nişan ve alâmet olmak üzere kuru ya da boya ile vurulan mühür ve işaret hakkında kullanılan bir tabirdir. Gümüş ve altın mamulât üzerine bunların cinsini göstermek ve hileli olmadıklarını sağlamak için devlet tarafından basılan işaretlere de bu ad verilmekteydi (Pakalın, 1983a, s. 390-391). Eski Türklerde *tamga*, *tamka* ve *damga* biçimlerinde yazılan kelime “*el ile yapılan motif*” anlamına gelmekteydi. Ayrıca şahıs imzası ve mühür olmasının yanı sıra günümüzde olduğu gibi (damga resmi, damga pulu) “*vergi*” manasında da kullanılmıştır (Halaçoğlu, 1993, s. 454). Ayrıca damga, bazı malların üzerine vurulan mühür olup, bu malların vergilendirildiğini de ifade eder. Dokunan kumaşlar tezgâhtan çıkarıldıktan sonra ancak satılmadan önce damgalanırdı. Bunun yanı sıra çarşı pazarda kullanılan terazi, kantar ve kile gibi ölçeklere doğruluğunun kontrol edildiğini belirtmek; at nallarına kalitesinin göstergesi olarak; altın ve gümüş eşyalara ise ayarını belirtmek için damga vurulmaktaydı (Karaman, 2013, s. 393).

Damga vergisi, ticarete konu olan mamul maddelerden alınmaktaydı. Bu vergi, Ankara'da hemen hemen sadece sof satışlarında devletin aldığı bir vergi olarak dikkati çekmektedir. Zira mukataanın isminin de belgelerde damga ve cendere mukataası olarak

geçtiği ve bu şekilde iltizama verildiği görülmektedir. Bu verginin toplanışı da sofralar cendereye⁸ çekildikten sonra damgalanmak suretiyle yapılırdı. Bu nedenle merkezî otorite, damga eminlerinin cendecilerin fazla ücret almaları ve bozuk iş yapmak suretiyle tüccarı rahatsız edici davranışlarda bulunmamaları hususunda dikkatli olmalarını istemekteydi (Ergenç, 2012a, s. 160). Osmanlılarda vergiye konu olan damga, iki ayrı mukataa şeklinde düzenlenmişti. Bunlardan biri sof ve şali gibi yünlü dokumaları ifade eden “Ankara’da vâki’ tamga-i cendere-i Ankara zarar-ı kassâbiye ve simsariyye ve boyahane-i Ankara ve tevâbi’î mukâta’aları”⁹, diğeri ise pamuklu dokumaları ifade eden “mukataa-i hasha-i tamga-i kirpas ve tinab-ı penbe der liva-i Ankara ve tevabii”dir. Görüldüğü üzere birincisi sof damgası, ikincisi bez damgası olarak ifade edilmektedir (Karaman, 2013, s. 393-394). XVI. yüzyılda damga ve cendere mukataası olarak adlandırılan ve padişah haslarından olan Ankara Damga Mukataası, sadece Ankara ve çevresinin sof üretimini kapsamayıp, Kalecik, Tosya, Koçhisar, Kastamonu, Çankırı ve Sivrihisar gibi sof üretiminin görüldüğü diğer yerleri de içerisine almaktaydı. Bu yerlerden Tosya, Koçhisar ve Kangırı XVIII. yüzyılda bazı yeni düzenlemelere konu olmuş ve mukataa kapsamından alınarak gelirleri ayrı ayrı mukataaya bağlanmıştır. Mesela senelik malı 82.328 akça olan Koçhisar (İlgaz) Damga-i Cendere ve Tevabii Mukataası 1128/1716 yılında Ankara’dan ayrı olarak iltizama verilmiş, 1129/1717 yılında da 300 gurus muaccele ile Koçhisarlı Mustafa Ağa’ya malikâne suretiyle verilmiştir. Aynı şekilde Tosya Cendere Mukataası da 1132/1719-1720’de Hatun Nehri çeltik mukataasıyla birlikte yıllık 120.000 akça ile kayıtlı olduğundan kendi değeri bilinmemektedir (Ergenç, 2012e, s. 273). Ancak dönemin belgelerinden, sof üretimi yapan mukataanın gelirlerinin dörtte üçünün sadece Ankara ve çevresindeki mukataalardan elde edildiği anlaşılmaktadır (Ergenç, 1973, s. 162). Ankara Damga Mukataası, XVII. yüzyılda sof, şali, tiftik ipliği, boya ve cenderehanenin yanı sıra “simsariye ve zarar-ı kassâbiye” vergilerini de içerisine alan büyük bir mukataa hâline gelmiştir (Karaman, 2013, s. 394). Zarar-ı kassâbiye vergisi, yeniçerilerin et ihtiyacını karşılamak üzere ipek, sof, sahtiyân gibi büyük ölçüde ticareti yapılan ürünlerden ve sadece Osmanlı tüccarından % 1 oranında alınan bir vergidir. Zira yabancı tüccarların böyle bir vergi ödeme yükümlülüğü bulunmamaktadır (Ergenç, 2012d, s. 113-114). Kassâb akçası, Ankara ve çevresinde (Çankırı, Tosya, Kastamonu, Sivrihisar, Kalecik ve Koçhisar) 1599 yılında ihdas edilmiş, 1 Zilkade 1013/21 Mart 1604 tarihinde Damga ve Cendere Mukataası ile kâr ve zararı beraber karşılanmak üzere birleştirilmiştir (Ergenç, 2012a, s. 159-160). XVI. yüzyılın sonlarına kadar “Damga ve Cendere Mukataası” olan bu vergi biriminin ismi, XVII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren “Ankara Mukataası”na dönüşmüştür (Ergenç, 2012b, s. 320). Bu yüzyılda söz konusu mukataanın veziriazam hasları arasında olduğu görülmektedir.¹⁰ Damga mukataasına ne zaman bağlandığı tam olarak bilinmeyen “simsariye/dellâliye vergisi” muhtemelen II. Mehmed döneminde ihdas edilmiştir. Nitekim Fatih Kanunnamesi’nde yer alan bir hüküm¹¹ verginin niteliği ve miktarı ile ilgili bilgiler vermektedir. Ancak mukataanın en önemli unsuru damga ve dolayısıyla da sof üretim ve ticaretidir (Karaman, 2013, s. 394).

---

⁸ Cendere, Bursa’da mengene adı verilen ve dokunan kumaşların perdahtlandığı, yani düzeltilip parlatıldığı alettir. Genellikle bu üretim dalında XVI. yüzyıldaki uygulamada vergi, cendere perdahtlanan kumaşlardan alınır ve vergi alındığını göstermek üzere de damga vurulurdu (Ergenç, 2012e, s. 273).

⁹ BOA, DBRM.d 24303, s. 321 (Tarih: 18 Muharrem 1125/14 Şubat 1713).

¹⁰ “... Bursa mukâta’ası defterlerine nazar olundukda Ankarada vâki’ tamga-i cendere-i Ankara zarar-ı kassâbiye ve simsariyye ve boyahane-i Ankara ve tevâbi’î mukâta’aları vezîr-i a’zâm edâ mellâhu te’âla iclâlehünün havâslarından olduğu mastûr olub...” , BOA, DBRM.d 24303, s. 306 (Tarih: 18 Muharrem 1125/14 Şubat 1713).

¹¹ “... Ve buyurdum ki, İstanbul’da ve Galata’da müslimândan gayrî bâzîrgân her ne kim dellâl (simsar) ile satsa gerekdür, hem satan adam ve hem alan adam dellâllük vereler, eğer alıcı müslimân dahî olursa, ammâ müslimândan gayrî her bâzîrgân ki dellâlsuz satsa, satduguçün, hem kendünün hem alanûn bahşını vere... geregi nakda satılsun gerek va’de ile satılsun gerek marda ile satılsun, yüz akçada satandan buçuk ve alandan buçuk alına ve her nesne ki arşûn ile ölçülür ve yâhûd kapanda tartılır, satun alandan buçuk ve satandan dahî buçuk alına...” (Anhegger vd. 2000, s. 57-58).

XVII. yüzyılın başlarında mukataayı üzerine alan mültezimlerin, sermaye sahibi ve bir kısmı İstanbul'da ikamet eden Yahudi asıllı zimmîler olduğu görülmektedir. Bu Yahudi mültezimler, mukataayı genellikle üç tahvil süresi boyunca ya doğrudan iltizama almışlar, ya da "*emin-i mültezimlik*" sıfatıyla uhdelerinde bulundurmışlardır (Taş, 2006, s. 53). Nitekim mukataa 1 Safer 1008/23 Ağustos 1599 yılından itibaren üç yıllığına, İstanbullu Yahudilerden Aslan'a iltizâmen verilmiş; Aslan, Yasef veled Abraham'ı kâr ve zararına ortak ederek bu yolla kendisi de mültezim sıfatıyla görev almıştır. Uygulamada Aslan İstanbul'da kalırken, mukataayı Yasef yönetmiştir (Ergenç, 2012c, s. 98).

XVII. yüzyılın ortalarında ve sonlarında ise mültezimlerin artık Yahudiler değil dergâh-ı mu'allâ çavuşları ve müteferrikaları olduğu görülmektedir. Bunun sebebi, mukataa şartlarını yerine getirmenin zorlaşması ve XVII. yüzyılın sosyo-ekonomik şartları içerisinde mültezimlerin merkezî hazineye yapacakları ödemelerde sıkıntıya düşmeleridir. Öyle ki, mukataa 1650'li yıllara geldiğinde artık emânet yöntemiyle ve genellikle dergâh-ı âlî çavuşlarına verilmiştir. Bu yüzyılın sonlarında ise Haseki Sultan'a ait paşmaklık¹² hası gelirleri arasına dâhil edilmiş ve yine emâneten dergâh-ı âlî müteferrikalarına tevcih olunmuştur. 1655-1684 yılları arasında 1.440.000 akçe olan mukataanın gelirinin 845.391 akçesi irsâliye olarak merkezî hazineye gönderilirken, geriye kalan 594.609 akçe ise mevâcibât, mütekâ'idîn, du'âgûyân ve ihrâcât masrafına ayrılmıştır (Taş, 2006, s. 53-56). Ankara Damga Mukataası, XVIII. yüzyılda "*hâsılâtı İzmir'den ihrâc olunan tiftik ipliğine münhasır*"¹³ şeklinde tanımlanır hâle gelmiş ve senelik 30.000 akçe gürüş malı ile Bursa Kalemi'ne bağlı "*cesîm mukataalar*"ın başlıcalarından sayılmaya başlamıştır (Ergenç, 2012b, s. 320).

Ankara Damga Mukataası'nın, 1111/1699 yılında sadrazam hası gelirlerine dâhil edildiği anlaşılmaktadır. Evail-i Ramazan 1113/Şubat 1702 tarihli bir damga temessükünde damga mukataası "*haslarımızdan damga-i Ankara tevâbii hası*" şeklinde geçmektedir (Akyüz, 2003, s. 144). XVII. yüzyılın sonlarına kadar havâss-ı hümayunun gelir kaynakları arasında olan mukataa, sonradan sadâret haslarına dâhil edilmiş ve nihayet 1130/1717- 1718 yılında mülhakatıyla birlikte malikâneye dönüştürülmüştür. Ancak 1093/1682 yılında saray için yapılan sof sipariş bedelinin Ankara Damga Mukataası'ndan ödenecek olması XVII. yüzyıl sonunda bu mukataanın hâlâ havâss-ı hümayuna ait olduğunu göstermektedir (Karaman, 2005, s. 181).

Tekaüd Ulûfesini Ankara Damga Mukataası'ndan Alan Kapıkulu Ocakları Mensupları

Ebnâ-i Sipâhiyân (Sipah Bölüğü)

Kapıkulu tâifesinin süvari takımına verilen isimdir. Sipah, silâhdar, ulûfeciyân-ı yemîn, ulûfeciyân-ı yesâr, gurebâ-yi yemîn ve gurebâ-yi yesâr olmak üzere altı bölüğe ayrılırlardı. Sonradan bunun yerine "*altı bölük halkı*" tabiri kullanılmaya başlamıştır (Pakalın, 1983a, s. 32). Altı bölükten teşekkül etmiş olan kapıkulu süvarilerine "*altı bölük yoldaşları*" denildiği gibi bunların birinci bölüğü olan sipah bölüğünden dolayı bazen hepsine birden sipah ismi de verilmekteydi. Süvari ocağının en itibarlısı sipah bölüğü olup, ilk dönemlerde devlette nüfuz sahibi kişilerin ve kumandanların çocukları bu bölüğe alınırlardı (Uzunçarşılı, 1984b, s. 146).

¹² Osmanlı Devleti'nin toprak ve arazi rejiminde, havâss-ı hümayun köylerinden, padişahın annesi, kız kardeşleri ve kızları gibi, kadın sultanlara ve haseki sultanlara tahsis edilen ve 20.000 akçeye (zeamet) kadar olan tâyînât ve tahsisata verilen addır (Gökbilgin, 1979a, s. 333).

¹³ Bursa mukataa defterlerinde bu kayda sıklıkla rastlanmaktadır: "*Ankara tamgası mukâta'ası Emini Hasan meclis-i şer'a varub mukâta'a-i mezbûrenin tamga harcı bir senede dört bin gürüşa bâliğ olmayub ma'âdâ malî medîne-i mezbûreden mahmiyye-i İzmire nakl olunan tiftik ipliği yüklerinden hâsıl olur iken...*" BOA, DBRM.d 24303, s. 196 (Tarih: 12 Şevval 1119/6 Ocak 1708).

Altı bölüğe ayrılan kapıkulu süvarilerinin en itibarlı olan sipahiler, Osmanlı kaynaklarında ve belgelerinde “*ebnâ-i sipâhiyân*” olarak da geçmektedir. Bu tabir bazen tüm kapıkulu süvarileri için kullanılmıştır. Sipahiler için ayrıca taşıdıkları alay bayrağının renginden dolayı “*kırmızı bayrak*” da denilmiştir. Erken dönem Osmanlı kaynaklarında, kapıkulu süvarilerinden ilk defa Kara Timurtaş Paşa'nın tavsiyesi ile I. Murad devrinde silâhdar bölüğünün kurulduğu, sipah bölüğünün ise II. Mehmed zamanında ortaya çıktığı ve silâhdarların önüne geçip başbölük olduğu şeklinde bilgi verilmektedir (Afyoncu, 2009, s. 256).

Sipah bölüğü, savaş dönemlerinde cizye, âdet-i ağnam, mukataa ve sair gelirlerin tahsilinde istihdam olunurlardı. Bunun yanı sıra padişahların camiye çıkışlarında, sefere hareketlerinde ikişer ikişer sağ tarafında yürüdükleri gibi savaş meydanında da kalp adı verilen ordu merkezinin sağ tarafındaki saltanat bayrakları altında ve bazen de sultanın arka tarafında dururlardı. Sipahiler savaş meydanında çadırlarını padişah otağının sağında kurarlardı. Bunlar üç yüz bölüğe ayrılmış olup XVII. yüzyılın ilk yarısında her bölükte yirmi-otuz kişi ile bir bölükbaşı bulunurdu. XVI. yüzyılda bölük mensupları on beşten otuz akçeye kadar yevmiye alırlardı. Bölük başlarının yevmileri ise kırkar akçe idi (Uzunçarşılı, 1984b, s. 147- 148).

Tarih	Sipahinin Adı	Bölüğü	Günlük Ulûfe (Akçe)	Yıllık Ulûfe (Akçe)	Kaynak
H.05.12.1087 M.23.07.1676	İbrahim Mustafa	-	4	1440	AE.SMMD.IV-87-10383-1 ¹⁴
H. 29.03.1090 M.10.05.1679	Kastamonulu Resul	36	14	5040	AE.SMMD.IV-2-203 ¹⁵
H.24.05.1090 M.03.07.1679	Hasan	36	12	4320	AE.SMMD.IV-2-164-1 ¹⁶
H.29.05.1090 M.08.07.1679	Hasoda Receb	21	11 ¹⁷	3960	AE.SMMD.IV-158-2 ¹⁸
H.08.10.1090 M.12.11.1679	Teberdâr-ı HâssaMahmud	52	12	4320	AE.SMMD.IV-2-161-1 ¹⁹
H.14.10.1090 M.18.11.1679	Nurullah Ali Mehmed	14	13	4680	AE.SMMD.IV-2-205 ²⁰

¹⁴ “Bundan akdem Ankara Tamgası Mukâta’âsı malından almak üzere yevmî dört akçe ulûfe ile tekâ’üd olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn-ı meserret-makrûn-ı hâkânî İbrahim Mustafa...” BOA, AE.SMMD.IV, 87/10383/1.

¹⁵ “Bundan akdem ebnâ-i sipâhiyândan otuz altıncı bölükde olub Ankara Tamga Mukâta’âsı malından almak üzere yevmî on dört akçe ulûfe ile tekâ’üd olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn-ı meserret-makrûn-ı hâkânî kadvetü’l-emâsîl ve’l-akrân Resul Kastamonî tabbâh-ı hâssa zîde kadruhû...” BOA, AE.SMMD.IV, 2/203.

¹⁶ “Ebnâ-i sipâhiyândan otuz altıncı bölükde olub Ankara Tamgası Mukâta’âsı malından almak üzere yevmî on iki akçe ulûfe ile tekâ’üd olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn Hasan bohca külhâm oda-i büzürgi zîde kadruhû...” BOA, AE.SMMD.IV, 2/164/1.

¹⁷ Adı geçen sipahinin günlük tekâ’üd ulûfesi 13 akçe olup 2 akçesi “*hazîne-mânde*” olarak devlet hazinesine aktarılmıştır. Hazine-mande; şahsın üzerinden silinerek devlete kalan mal ya da para için kullanılan bir tabirdir (Devellioğlu, 2002, s. 351). Ayrıca, “*tasarruf etme*” anlamı da bulunmaktadır (Pakalın, 1983a, s. 793).

¹⁸ “Bundan akdem yirmi birinci bölükde ebnâ-i sipâhiyândan iken Ankara Tamgası Mukâta’âsı malından almak üzere yevmî on üç akçe ulûfe ile tekâ’üd olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn-ı meserret-makrûn-ı hâkânî Receb hasoda teberdârından zîde kadruhû...” BOA, AE.SMMD.IV, 2/158.

¹⁹ “Ebnâ-i sipâhiyândan elli ikinci bölükde bundan akdem Ankara Tamgası Mukâta’âsı malından almak üzere mütekâ’id olan işbu dârende-i sûret-ı hümâyûn meserret-makrûn-ı hakânî Mahmud teberdâr-ı hassâ zîde kadruhû...” BOA, AE.SMMD.IV, 2/161/1.

²⁰ “Bundan akdem ebnâ-i sipâhiyândan on dördüncü bölükde olub Ankara Tamgası Mukâta’âsı malından almak üzere yevmî on üç akçe ulûfe ile mütekâ’id olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn-ı meserret-makrûn-ı hâkânî Nurullah Ali Mehmed...” BOA, AE.SMMD.IV, 2/205.

H.28.10.1090 M.02.12.1679	Sandıklılı Ali	137	14	5040	AE.SMMD.IV-2-132 ²¹
H.01.11.1090 M.04.12.1679	Mustafa Ali	39	11	3960	AE.SMMD.IV-2-159 ²²
H.06.01.1091 M.07.02.1680	Mehmed	14	13	4680	AE.SMMD.IV-2-172-1 ²³
H.03.06.1093 M.09.06.1682	Beypazarılı Ömer Osman	175	4	1440	AE.SMMD.IV-89-10606-52 ²⁴
H.06.09.1093 M.08.09.1682	Ohrili Osman Yusuf	172	8	2880	AE.SMMD.IV-89-10606-4 ²⁵
H.08.10.1093 M.10.10.1682	Galata Sarayı Teberdarı Tekfurdağlı Ali	-	5 ²⁶	1800	AE.SMMD.IV-89-10606-39 ²⁷
H.10.10.1093 M.12.10.1682	Teberdâr Mehmed Abdullah	184	6	2160	AE.SMMD.IV-89-10606-19 ²⁸
H.18.10.1093 M.20.10.1682	Ankaralı Ahmed Mehmed	142	6	2160	AE.SMMD.IV-89-10606-24 ²⁹
H.20.10.1093 M.22.10.1682	Receb Mehmed Hızır	117	7	2520	AE.SMMD.IV-89-10606-13 ³⁰
H.22.10.1093 M.24.10.1682	Ankaralı Nebî Mustafa	104	4	1440	AE.SMMD.IV-89-10606-42 ³¹
H.26.10.1093 M.28.10.1682	Aydınlı Musâ Mehmed	27	7	2520	AE.SMMD.IV-89-10606-10 ³²

²¹ "Bundan akdem ebnâ-i sipâhiyândan yüz otuz yedinci bölükde iken Ankara Tamgası Mukâta'âsı malından almak üzere yevmî on dört akçe ulûfe ile mütekâ'id olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn-ı meserret-makrûn-ı hâkânî Ali Sandıklı tabbâhîn-i hâssa..." BOA, AE.SMMD.IV, 2/132/1.

²² "Ebnâ-i sipâhiyândan otuz dokuzuncu bölükde iken bundan akdem Ankara Tamgası Mukâta'âsı malından almak üzere yevmî on bir akçe ulûfe ile mütekâ'id olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn Mustafa Ali zîde kadruhû..." BOA, AE.SMMD.IV, 2/159/1.

²³ "Bundan akdem ebnâ-i sipâhiyândan on dördüncü bölükde iken Ankara Tamgası Mukâta'âsı malından almak üzere yevmî on üç akçe ulûfe ile mütekâ'id olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn-ı meserret-makrûn-ı hâkânî Mehmed oda-i büzürgî..." BOA, AE.SMMD.IV, 2/172/1.

²⁴ "Bundan akdem ebnâ-i sipâhiyândan yüz yetmiş beşinci bölükde iken Ankara Tamgası Mukâta'âsı malından almak üzere yevmî dört akçe mütekâ'id ulûfesine mutasarrıf olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn-ı meserret-makrûn-ı hâkânî kıdvetül-emâsîl ve'l-akrân Ömer Osman Beypazarı zîde kadruhûnun..." BOA, AE.SMMD.IV, 89/10606/52.

²⁵ "Ebnâ-i sipâhiyândan yüz yetmişinci bölükde yevmî sekiz akçe ulûfeye mutasarrıf olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn-ı meserret-makrûn-ı hâkânî Osman Yusuf Ohri zîde kadruhû..." BOA, AE.SMMD.IV, 89/10606/4.

²⁶ Adı geçen sipahinin günlük tekâ'üd ulûfesi 7 akçe olup 2 akçesi hazîne-mânde olarak devlet hazinesine aktarılmıştır.

²⁷ "Bundan akdem Ankara Tamgası Mukâta'âsı malından almak üzere yevmî yedi akçe tekâ'üd ulûfesine mutasarrıf olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn Ali Tekfurdağı teberdâr-ı sarây-ı Galata zîde kadruhû..." BOA, AE.SMMD.IV, 89/10606/39.

²⁸ "Bundan akdem yüz seksen dördüncü bölükde ebnâ-i sipâhiyândan iken Ankara Tamgası Mukâta'âsı malından almak üzere yevmî altı akçe ulûfe ile tekâ'üd olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn Mehmed Abdullah teberdâr zîde kadruhû..." BOA, AE.SMMD.IV, 89/10606/19.

²⁹ "Bundan akdem ebnâ-i sipâhiyândan yüz kırk ikinci bölükden olub yevmî altı akçe ulûfe ile Ankara Tamgası Mukâta'âsı malından almak üzere mütekâ'id olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn-ı meserret-makrûn-ı hâkânî Ahmed Mehmed Ankara zîde kadruhû..." BOA, AE.SMMD.IV, 89/10606/24.

³⁰ "Ebnâ-i sipâhiyândan yüz on yedinci bölükde yevmî yedi akçe ulûfe ile mütekâ'id olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn-ı meserret-makrûn-ı hâkânî Receb Mehmed Hızır zîde kadruhû..." BOA, AE.SMMD.IV, 89/10606/13.

³¹ "Bundan akdem ebnâ-i sipâhiyândan yüz dördüncü bölükde iken Ankara Tamgası Mukâta'âsı'ndan almak üzere yevmî dört akçe vazîfe ile tekâ'üd olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn Nebî Mustafa Ankara kadruhû..." BOA, AE.SMMD.IV, 89/10606/42.

H.02.11.1093 M.02.11.1682	Hüseyin Ahmed	24	8 ³³	2880	AE.SMMD.IV-89-10606-9 ³⁴
H.20.11.1093 M.20.11.1682	Ali Mehmed İskender	12	8	2880	AE.SMMD.IV-89-10606-1 ³⁵
H.20.11.1093 M.20.11.1682	Serrâc-ı Hâssa Süleyman	26	8	2880	AE.SMMD.IV-89-10606-45 ³⁶
H.08.11.1093 M.08.11.1682	Kırşehirli Osman Ahmed	169	6	2160	AE.SMMD.IV-89-10606-25 ³⁷
H.13.02.1094 M.11.02.1683	Ahmed Mehmed	50	4	1440	AE.SMMD.IV-89-10606-50 ³⁸
H.02.01.1099 M.08.11.1687	Athi Mukabeleci Çankırlı Ali Hasan	42	3 ³⁹	940 ⁴⁰	AE.SMMD.IV-20-2192-1 ⁴¹

Tablo 1: Ebnâ-i Sipâhiyân (Sipah Bölüğü) (H.1087-1099/M.1677-1687)

Tabloda da görüldüğü üzere çalışmamıza konu olan yedi yıllık dönemde (1676-1683), yıllık tekâüt ulûfesini Ankara Damga Mukataası'ndan alan toplam 23 sipahi bölüğü mensubu olup, bunların söz konusu mukataadan aldıkları yıllık tekâüt ulûfesi ise toplam 67.540 akçedir. Sipahi bölüğü mensuplarına mukataadan ödenen en düşük yıllık tekâüt ulûfesi 1.070 akçe, en yüksek ise 5.040 akçedir. Ayrıca bu kişilere verilen beratlarından, söz konusu mukataadan tekâüt ulûfesi alan 4 görevlinin alması gereken yıllık ulûfelerinden bir miktarı (günlük toplam 13 akçe) hazine-mânde olarak doğrudan devlet hazinesine kalmış ve Hazine-i Amire'ye bu kişilerden toplam 4.680 akçe gelir aktarılmıştır.

Silâhdar Bölüğü

Sözlükte “*silah taşıyan*” anlamında Farsça bir kelime olan silâhdar, Büyük Selçuklu Devleti'nden itibaren bazı Türk-İslam devletlerinde idârî ve askerî bir vazifeyi ifade etmek için kullanılmıştır. Silâhdarların Osmanlılara gelinceye değin daha ziyade sultanların silahlarını taşıma vazifesiyle sınırlı olan askerî yükümlülükleri zamanla idârî bir mahiyet alarak büyük bir önem kazanmıştır (Turan, 2009, s. 191).

³² “Ebnâ-i sipâhiyândan yirmi yedinci bölükde iken bundan akdem Ankara Tamgası Mukâta'âsı malından almak üzere yevmî yedi akçe ulûfeye mutasarrıf olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn-ı meserret-makrûn-ı hâkânî kıdvetü'l-emâsîl ve'l-akrân Musâ Mehmed Aydın...” BOA, AE.SMMD.IV, 89/10606/10.

³³ Adı geçen sipahinin günlük tekâ'üd ulûfesi 12 akçe olup 4 akçesi hazîne-mânde olarak devlet hazinesine aktarılmıştır.

³⁴ “Ebnâ-i sipâhiyândan yirmi dördüncü bölükde iken bundan akdem Ankara Tamgası Mukâta'âsı malından almak üzere yevmî on iki akçe ulûfe ile tekâ'üd olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn-ı hâkânî kıdvetü'l-emâcîd ve'l-akrân Hüseyin Ahmed zîde kadruhû...” BOA, AE.SMMD.IV, 89/10606/9.

³⁵ “Bundan akdem ebnâ-i sipâhiyândan on ikinci bölükde olub Ankara Tamgası Mukâta'âsı malından almak üzere yevmî sekiz akçe ulûfe ile mütekâ'id olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn-ı meserret-makrûn-ı hâkânî Ali Mehmed İskender...” BOA, AE.SMMD.IV, 89/10606/1.

³⁶ “Ebnâ-i sipâhiyândan yirmi altıncı bölükde olub Ankara Tamgası Mukâta'âsı malından almak üzere yevmî sekiz akçe tekâ'üd ulûfesine mutasarrıf olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn-ı meserret-makrûn-ı hâkânî kıdvetü'l-emâsîl ve'l-akrân Süleyman serrâc-ı hâssa zîde kadruhû...” BOA, AE.SMMD.IV, 89/10606/45.

³⁷ “Bundan akdem yüz altmış dokuzuncu bölükde ebnâ-i sipâhiyândan iken Ankara Tamgası Mukâta'âsı malından almak üzere yevmî altı akçe ulûfe ile tekâ'üd olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn Osman Ahmed Kırşehirî zîde kadruhû...” BOA, AE.SMMD.IV, 89/10606/25.

³⁸ “Ebnâ-i sipâhiyândan ellinci bölükde iken bundan akdem Ankara Tamgası Mukâta'âsı malından almak üzere yevmî dört akçe mütekâ'id ulûfesine mutasarrıf olan Ahmed Mehmed zîde kadruhû...” BOA, AE.SMMD.IV, 89/10606/50.

³⁹ Adı geçen sipahinin günlük tekâ'üd ulûfesi 8 akçe olup 5 akçesi hazîne-mânde olarak devlet hazinesine aktarılmıştır.

⁴⁰ Nısf (yarım) hisse.

⁴¹ “Ebnâ-i sipâhiyândan kırk ikinci bölükde yevmî sekiz akçe ulûfeye mutasarrıf olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn Ali Hasan Kengırı emekdâr...” BOA, AE.SMMD.IV, 20/2192/1.

Osmanlılarda ise silâhdar, Yeniçeri Ocağı'nın altı bölük olan süvari teşekkülünün ikinci bölümüne verilen isimdir. İlk kurulan süvari bölümü budur (Pakalın, 1983c, s. 15). Sarı Bayrak ismi de verilen bu bölük, Osmanlı Devleti'nde kapıkulu süvarilerinin kurulan ilk bölümüdür. Bölüğün mensupları ilk zamanlar Harem-i hümayundan çıkan içoğlanlarından oluşmaktaydı. Sonraları Galatasaray, İbrahim Paşa ve Edirne saraylarından çıkanlardan ve "Veledes" denilen süvari çocuklarından da buraya kişiler alınmış ve devlet teşkilatının bozulduğu dönemlerde ise bu bölüğe dışarıdan girenler olmuştur (Uzunçarşılı, 1984b, s. 148). Silâhdar bölüklerinin her birinin başında "bölükbaşı" ya da "serbölük" adı verilen bir zabıt bulunurdu. Tüm silâhdar bölükleri silâhdar ağasının emrine tabi idi. Kanuna göre silâhdar bölümü ağalığına sağ ulûfeciler ağalığından yükselinmekteydi. Silâhdar ağası terfi ederse sipah ağası olabilmekte ya da 350.000 akçe ile sancakbeyliğine tayin olunmaktaydı. Bölüğün mensupları maaşlı statüde olup maaşları hizmet sürelerine göre 6-99 akçe arasında değişmekteydi. Bölüğün mensupları ulûfecilerini oğullarına ancak silâhdar ağasının muvaffakiyetiyle devredebilirdi. Sipahi ağası ise günlük 120-130 akçe arasında ulûfe almaktaydı (Turan, 2009, s. 192).

Silâhdar bölümünün başlıca vazifeleri; Alaylarda ve Cuma selamlığında padişahın solunda yürümek, savaş meydanlarında saltanat sancaklarının sol tarafında yer almak, seferlerde padişahın ve sadrazamların tuğlarını taşımak, merasimlerde sultanın yedek atlarını götürmek ve padişahın camiye gidiş gelişlerinde fakirlere sadaka dağıtmaktı (Turan, 1993, s. 642). Bunların dışında, padişahın katıldığı seferlerde geçeceği yolları açmak ve köprüler yaptırmak da bu bölümün sorumluluğundaydı. Bataklıkların kurutulması yolların açılması, gerekli yerlerde köprü inşa ettirilmesi sırasında yerel halkın hizmetlerinden istifade edilirdi. Yol hizmetleri buldukları müddet boyunca, silâhdarların ihtiyaç duydukları zahirenin temin edilmesi ise bedeli mukabilinde temizlik yaptıkları bölgenin ahalisine aitti (Ekin, 2017, s. 392).

XVII. yüzyıldan itibaren Osmanlı savaş sisteminde başlayan değişim ve dönüşüm kapıkullarını da olumsuz yönde etkilemiş, nizamları bozulmaya başlamış, devlet tarafından alınan tedbirlere rağmen eski düzenine bir daha kavuşamamıştır. XVIII. yüzyılda silâhdarların da içerisinde yer aldığı kapıkulu süvarileri zamanla başka işlerle meşgul olmaya başlamış, dolayısıyla boş yere ulûfe alan gruplar hâline gelmişlerdir. Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından sonra Kapıkulu Ocakları da kapatılmış, esâmeleri imha edilmiş, ancak sadrazam huzurunda kendilerini gösterip hayatta olduklarını ispat edenlere gümrüklerden ve mukataalardan maaş tahsis edilmiştir (Turan, 2009, s. 192).

Tarih	Silahdarın Adı	Bölüğü	Günlük Ulûfe (Akçe)	Yıllık Ulûfe (Akçe)	Kaynak
H. 02.03.1090 M. 13.04.1679	Halil Halil	17	12 ⁴²	4320	AE.SMMD.IV-2-185-2 ⁴³
H. 02.08.1090 M. 08.09.1679	Mustafa Mehmed	192	12	4320	AE.SMMD.IV-2-168-1 ⁴⁴

⁴² Adı geçen silâhdarın günlük tekâ'üd ulûfesi 14 akçe olup 2 akçesi hazîne-mânde olarak devlet hazinesine aktarılmıştır.

⁴³ "Silâhdarân zümresinden on yedinci bölükde olub bundan akdem Ankara Tamgası Mukâta'âsı malından almak üzere yevmî on dört akçe ulûfe ile mütekâ'id olan işbu dârende-i fermân-ı hümayûn kıdvetü'l-emâsîl ve'l-akrân Halil Halil zîde kadruhû..." BOA, AE.SMMD.IV, 2/185.

H. 15.08.1090 M. 21.09.1679	Şaban Abdullah	159	11 ⁴⁵	3960	AE.SMMD.IV- 2-175 ⁴⁶
H. 12.10.1090 M. 16.11.1679	Osman Hasan	202	15	5400	AE.SMMD.IV- 2-219-1 ⁴⁷
H. 15.10.1090 M. 19.11.1679	Teberdâr-ı Hâssa Osman Halife	128	11 ⁴⁸	3960	AE.SMMD.IV- 2-173 ⁴⁹
H. 28.10.1090 M. 02.12.1679	Çorumlu Osman Mehmed	99	14 ⁵⁰	5040	AE.SMMD.IV.2 .206.2 ⁵¹
H. 26.04.1093 M. 02.06.1682	Mustafa Ahmed	190	5	1800	AE.SMMD.IV- 89-10606- 31 ⁵²
H. 03.08.1093 M. 07.08.1682	Bozağaçlı Yusuf Hüseyin	188	6	2160	AE.SMMD.IV- 89-10606- 16 ⁵³
H. 10.10.1093 M. 12.10.1682	Hızır Bayram Turgud	-	6	2160	AE.SMMD.IV- 89-10606- 26 ⁵⁴
H. 14.10.1093 M. 16.10.1682	Ankaralı Mehmed	148	8 ⁵⁵	2880	AE.SMMD.IV- 89-10606-5 ⁵⁶
H. 27.10.1093 M. 29.10.1682	Mehmed Lütfi Hüseyin	62	6	2160	AE.SMMD.IV- 89-10606- 21 ⁵⁷

⁴⁴ "Zümre-i silâhdarândan yüz doksan ikinci bölükden olub bundan akdem Ankara Tamgası Mukâta'âsı malından almak üzere yevmî on iki akçe ulûfe ile tekâ'üd olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn-ı meserret-makrûn-ı hâkânî kîdevetü'l-emâsîl ve'l-akrân Mustafa Mehmed zîde kadruhû..." BOA, AE.SMMD.IV, 2/168/1.

⁴⁵ Adı geçen silâhdarın günlük tekâ'üd ulûfesi 12 akçe olup 1 akçesi hazîne-mânde olarak devlet hazinesine aktarılmıştır.

⁴⁶ "Bundan akdem zümre-i silâhdarândan yüz elli dokuzuncu bölükde iken Ankara Tamga Mukâta'âsı malından almak üzere yevmî on iki akçe ulûfe ile mütekâ'id olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn Şaban Abdullah..." BOA, AE.SMMD.IV, 2/175.

⁴⁷ "Bundan akdem iki yüz ikinci bölükde zümre-i silâhdarândan iken Ankara Tamga Mukâta'âsı malından almak üzere yevmî on beş akçe ulûfe ile tekâ'üd olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn-ı meserret-makrûn-ı hâkânî Osman Hasan zîde kadruhû..." BOA, AE.SMMD.IV, 2/219/1.

⁴⁸ Adı geçen silâhdarın günlük tekâ'üd ulûfesi 12 akçe olup 1 akçesi hazîne-mânde olarak devlet hazinesine aktarılmıştır.

⁴⁹ "Bundan akdem yüz yirmi sekizinci bölükde zümre-i silâhdarândan iken Ankara Tamgası Mukâta'âsı malından almak üzere yevmî on iki akçe ulûfe ile tekâ'üd olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn-ı meserret-makrûn-ı hâkânî Osman Mehmed Çorum zîde kadruhû..." BOA, AE.SMMD.IV, 2/173.

⁵⁰ Adı geçen silâhdarın günlük tekâ'üd ulûfesi 17 akçe olup 3 akçesi hazîne-mânde olarak devlet hazinesine aktarılmıştır.

⁵¹ "Bundan akdem zümre-i silâhdarândan doksan dokuzuncu bölükde iken Ankara Tamgası Mukâta'âsı malından almak üzere yevmî on yedi akçe ulûfe ile mütekâ'id olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn-ı meserret-makrûn-ı hâkânî Osman Mehmed Çorum zîde kadruhû..." BOA, AE.SMMD.IV, 2/206.

⁵² "Zümre-i silâhdarândan yüz doksanıncı bölükde bundan akdem Ankara Tamgası Mukâta'âsı malından almak üzere yevmî beş akçe tekâ'üd ulûfesine mutasarrıf olan işbu işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn-ı meserret-makrûn-ı hâkânî kîdevetü'l-emâsîl ve'l-akrân Mustafa Ahmed zîde kadruhû..." BOA, AE.SMMD.IV, 89/10606/31.

⁵³ "Zümre-i silâhdarândan yüz seksen sekizinci bölükde yevmî altı akçe ulûfeye mutasarrıf olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn-ı meserret-makrûn-ı hâkânî Yusuf Hüseyin Bozağaç zîde kadruhû emekdâr olmağla tekâ'üd ihtiyâr itmeğîn hakkında mezîd inâyet-i pâdişâhânem vücûda getürüb kîdevetü'l-emâcîd ve'l-a'yân atlu mukâbecisi Ali zîde mecdühünun..." BOA, AE.SMMD.IV, 89/10606/16.

⁵⁴ "Zümre-i silâhdarândan olub müstehak-ı inâyet-i şehriyârî olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn-ı meserret-makrûn-ı hâkânî Hızır Bayram Turgud serdengeçdi zîde kadruhû..." BOA, AE.SMMD.IV, 89/10606/26.

⁵⁵ Adı geçen silâhdarın günlük tekâ'üd ulûfesi 11 akçe olup 3 akçesi hazîne-mânde hazîne-mânde olarak devlet hazinesine aktarılmıştır.

⁵⁶ "Bundan akdem yüz kırk sekizinci bölükde zümre-i silâhdarândan iken Ankara Tamgası Mukâta'âsı malından almak üzere yevmî on bir akçe ulûfe ile tekâ'üd olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn-ı meserret-makrûn-ı hâkânî Mehmed Engüri teberdâr-ı hassâ zîde kadruhû..." BOA, AE.SMMD.IV, 89/10606/5.

H. 02.11.1093 M. 02.11.1682	Akşehirli Mustafa	195	6	2160	AE.SMMD.IV- 89-10606- 18 ⁵⁸
H. 06.11.1093 M. 06.11.1682	Ali Bâlî Mehmed Abdullah	172	6	2160	AE.SMMD.IV- 89-10606- 15 ⁵⁹
H. 07.11.1093 M. 07.11.1682	Hacı Bektaşlı Cafer Hasan	-	8	2880	AE.SMMD.IV- 89-10606- 47 ⁶⁰
H. 07.11.1093 M. 07.11.1682	Kırşehirli Mustafa Ali	134	5 ⁶¹	1800	AE.SMMD.IV- 89-10606- 38 ⁶²
H. 10.11.1093 M. 10.11.1682	Yusuf Hüseyin	236	6 ⁶³	2160	AE.SMMD.IV- 89-10606- 28 ⁶⁴
H. 02.12.1093 M. 02.11.1682	Ali Abdullah	45	8	2880	AE.SMMD.IV- 89-10606-8 ⁶⁵

Tablo 2: Zümre-i Silâhdarân (H. 1090-1093/M. 1679-1682)

Tabloda da görüldüğü üzere çalışmamıza konu olan yedi yıllık dönemde (1676-1683), yıllık tekâüt ulûfesini Ankara Damga Mukataası'ndan alan toplam 17 silâhdar bölümü mensubu olup, bunların söz konusu mukataadan aldıkları yıllık tekâüt ulûfesi ise toplam 52.260 akçedir. Silâhdar bölümü mensuplarına mukataadan ödenen en düşük yıllık

⁵⁷ "Bundan akdem altmış ikinci bölükde zümre-i silâhdarândan iken Ankara Tamgası Mukâta'âsı malından almak üzere yevmî altı akçe ulûfe ile tekâ'üd olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn Mehmed Lütî Hüseyin zîde kadruhû..." BOA, AE.SMMD.IV, 89/10606/21.

⁵⁸ "Bundan akdem zümre-i silâhdarândan yüz doksan beşinci bölükde iken Ankara Tamgası Mukâta'âsı'ndan almak üzere yevmî altı akçe ulûfe ile tekâ'üd olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn Mustafa Akşehir..." BOA, AE.SMMD.IV, 89/10606/18.

⁵⁹ "Bundan akdem zümre-i silâhdarândan yüz yetmiş ikinci bölükde iken Ankara Tamgası Mukâta'âsı malından almak üzere yevmî altı akçe ulûfe ile mütekâ'id olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn-ı meserret-makrûn-ı hâkânî Ali Bâlî Mehmed Abdullah zîde kadruhû..." BOA, AE.SMMD.IV, 89/10606/15.

⁶⁰ "İşbu dârende-i fermân-ı hümâyûn-ı meserret-makrûn-ı hâkânî Cafer Hasan Hacı Bektaş bundan akdem Leh seferinde yevmî altı akçe ulûfe ile silâhdarânın serdengeçdilerinden olub Çehrin kal'asında mecrûh olmağla Ankara Tamgası Mukâta'âsı malından almak üzere tekâ'üd ricâ itmeğın hakkında mezîd inâyet-i pâdişâhânem vücûda getirüb bin seksen dokuz Şevvâl'i gurrasinden virilen ruûs-ı hümâyûnum sûreti mücibince altı akçe ulûfesin ile terakkî zam ve tekâ'üd zümresine ilhâk idüb bu berât-ı hümâyûn-ı izzet-makrûnı virdim..." BOA, AE.SMMD.IV, 89/10606/47.

⁶¹ Adı geçen silâhdarın günlük tekâ'üd ulûfesi 6 akçe olup 1 akçesi hazîne-mânde olarak devlet hazinesine aktarılmıştır.

⁶² "Bundan akdem yüz otuz dördüncü bölükde zümre-i silâhdarândan iken Ankara Tamgası Mukâta'âsı malından almak üzere yevmî altı akçe ile tekâ'üd olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn Mustafa Ali Kırşehri zîde kadruhû ..." BOA, AE.SMMD.IV, 89/10606/38.

⁶³ Adı geçen silâhdarın günlük tekâ'üd ulûfesi 10 akçe olup 4 akçesi hazîne-mânde olarak devlet hazinesine aktarılmıştır.

⁶⁴ "Zümre-i silâhdarândan iki yüz otuz altıncı bölükde yevmî on akçe ulûfeye mutasarrıf olan işbu işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn-ı meserret-makrûn-ı hâkânî Yusuf Hüseyin tabbâhîn-i hassâ zîde kadruhû emekdârlardan olub mahal ve müstahak olmağla Ankara Tamgası Mukâta'âsı malından almak üzere tekâ'üd virilmek bâbında inâyet eylemekle mutasarrıf olduğı ulûfenin dört akçesi hazîne-mânde olub bâkî yevmî altı akçe ulûfesin mukâta'â-i mezbûre malından almak üzere tekâ'üd virilmek fermânım olmağın hakkında mezîd-i inâyet-i pâdişâhânem vücûda getirüb kıdvetü'l-emâcîd ve'l-a'yân atlu mukâbecisi Ali zîde mecduhûnun tezkiresi mücibince bin seksen dokuz Ramazânı'nın yirmi beşinci gününden yevmî altı akçe ulûfenin tekâ'üd zümresine ilhâk idüb bu berât-ı hümâyûnı virdim..." BOA, AE.SMMD.IV, 89/10606/28.

⁶⁵ "Bundan akdem kırk beşinci bölükde zümre-i silâhdarândan iken Ankara Tamgası Mukâta'âsı malından almak üzere yevmî sekiz akçe ulûfe ile tekâ'üd olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn Abdülkadir Hamid zîde kadruhû..." BOA, AE.SMMD.IV, 89/10606/8.

tekâüt ulûfesi 1.800 akçe, en yüksek ise 5.040 akçedir. Ayrıca bu kişilere verilen beratlarından, söz konusu mukataadan tekâüt ulûfesi alan 7 görevlinin, alması gereken yıllık ulûfelerinden bir miktarı (günlük toplam 15 akçe) hazine-mânde olarak doğrudan devlet hazinesine aktarılmış ve Hazine-i Amire bu kişilerden toplam 5.400 akçe tasarruf etmiştir.

Ulûfeciyân-ı Yemîn (Sağ Ulûfeciler)

Ulûfeciyân, sözlük anlamı “*ücret, maaş*” olan ulûfe kelimesinin sonuna getirilen Türkçe “*ci*” ekine Farsça “*ân*” çoğul ekinin getirilmesiyle oluşturulmuştur. Ulûfeciler, altı bölük halkı da denilen kapıkulu süvarilerinin orta bölüklerinin ya da sipah ve silâhdar bölükleri dışındaki dört bölük (bölükât-ı erbaa) halkının ilk iki bölümüdür (Özcan, 2012, s. 126). Ulûfeciyân-ı yemîn ise, kapıkulu süvarisini teşkil eden altı bölümün “*Ulûfeciyân*” adı verilen ikisinden birincisinin ismidir. İkincisine ise, “*Ulûfeciyân-ı yesâr*” denilmekteydi. Sağ ulûfeciler manasına gelmektedir. Bu ismi almaları, savaşlarda aldıkları pozisyon ve mevkiiden ileri gelmektedir. Bu bölümün görevi, Vezir-i azam ile devlet erkânını korumaktır. Diğer kapıkulu süvarilerinin olduğu gibi silahları bir pala ve bir mızrakla eğerlerinin başına asılı olan ve “*gaddâre*” ismi verilen bir kılıçtı (Pakalın, 1983c, s. 550).

Yeşil bayrak ismi de verilen sağ ulûfeciler yüz yirmi bölüğe ayrılmışlardı. Savaş meydanında ve ordunun konakladığı yerde padişah sancağının sağında yer alırlardı. Devlet hazinesini beklemek de bunların görevleri arasındaydı. Bu bölükten dört kişi subaşı ismiyle bölük subaşılığına tayin olunurlardı. Mal ve para tahsili bu subaşılar tarafından yapılırdı ki, bunlara da “*başbaki*” ismi verilmekteydi. Ulûfeci bölüklerine alınmış olan kişilerin hepsi Galatasaray, İbrahim Paşa ve Edirne saraylarından çıkmış olmayıp, bunların arasında ordu ve devlet adamları hizmetinde ve kumandanlar maiyetinde bulunarak savaşlarda yararlılıkları görülen kişiler ekseriyeti teşkil ederlerdi. Tehlikeli zamanlarda kendilerine hizmet teklif olunanların hayatlarını tehlikeye atıp o hizmeti yerine getirmeleri şartıyla bölüğe alınmaları kanundu (Uzunçarşılı, 1984b, s. 151-152).

Tarih	Ulûfeciyân-ı Yemîn Adı	Bölüğü	Günlük Ulûfe (Akçe)	Yıllık Ulûfe (Akçe)	Kaynak
H. 10.09.1090 M. 15.10.1679	Mehmed İsmail	24	14	5040	AE.SMMD.IV-2-174-1 ⁶⁶
H. 11.12.1093 M. 11.12.1682	Pîr-i a'mâ	-	6	1070	AE.SMMD.IV-89-10606-20 ⁶⁷
H. 10.11.1093 M. 10.11.1682	Şaban Ali	29	5 ⁶⁸	1800	AE.SMMD.IV-89-10606-34 ⁶⁹

⁶⁶ “İşbu dârende-i fermân-ı hümâyûn-ı meserret-makrûn-ı hâkânî Mehmed İsmail zîde kadruhû bundan akdem yirmi dördüncü bölükde ulûfeciyân-ı yemînden iken yevmî on dört akçe ulûfesin Ankara Tamgası Mukâta'âsı malından almak üzere tekâ'üd zümresine ilhâk ve yedine müceddeden berât-ı şerîf-i âlişânım virilmişken elinde olan berâtın zâyi' itmekle hâlâ berât-ı şerîfim ricâ eylemeğin bin seksen dokuz Ramazân-ı Şerîfî'nin dokuzuncu gününden bu berâtı hümâyûnı virdim...” BOA, AE.SMMD.IV, 2/174/1.

⁶⁷ “Ulûfeciyân-ı yemîn zümresinden iken bundan akdem Kandiye kal'asında gözleri a'mâ olmağla yevmî altı akçe ulûfe ile vilâyet-i Karaman'da (...) kazâsına tâbî' Yağmurlar nam karye mahsûlünden almak üzere mütekâ'id olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn-ı meserret-makrûn-ı hâkânî pîr-i a'mâ ders'a'edetime arz-ı hal idüb mezbûr karye-i merkûm mahsûlünde ulûfesin elimde usret çekilmekle Ankara Tamgası Mukâta'âsı malından almak bâbında inâyet-i ricâ itmeğin hakkında mezîd-i inâyet-i pâdişâhânem vücûda getürüb atık berâtı ve virilen ruûs-ı hümâyûnum sûreti mücibince Ankara Tamgası'ndan almak üzere tebdîl idüb bin doksan üç Ramazân-ı Şerîfî'nin yedinci gününden bu berât-ı hümâyûn-ı izzet-makrûnı virdim...” BOA, AE.SMMD.IV, 89/10606/20.

⁶⁸ Adı geçen ulûfeciyân-ı yemînin günlük tekâ'üd ulûfesi 6 akçe olup 1 akçesi hazîne-mânde olarak devlet hazinesine aktarılmıştır.

H. 12.11.1093 M. 12.11.1682	Abdullah	12	8 ⁷⁰	2880	AE.SMMD.IV-89- 10606-46 ⁷¹
--------------------------------	----------	----	-----------------	------	--

Tablo 3: Ulûfeciyân-ı Yemîn (Sağ Ulûfeciler) (H. 1090-1093/M. 1679-1682)

Tabloda da görüldüğü üzere çalıştığımız dönemde Ankara Damga Mukataası'ndan tekâüt ulûfesi alan toplam 4 ulûfeciyân-ı yemîn mensubu olup, bu kişilerin mukataadan aldıkları yıllık tekâüt ulûfesi ise toplam 10.790 akçedir. Ulûfeciyân-ı yemîn mensuplarına mukataadan ödenen en düşük yıllık tekâüt ulûfesi 1.070 akçe, en yüksek ise 5.040 akçedir. Yine bu kişilere verilen beratlarından anlaşıldığı üzere söz konusu mukataadan tekâüt ulûfesi alan 2 görevlinin alması gereken yıllık ulûfelerinden bir miktarı hazine-mânde olarak doğrudan devlet hazinesine aktarılmıştır. Bu görevlilerden Şaban Ali'nin alması gereken yıllık 2.160 akçesinin 1.800 akçesi kendisine ödenip, 360 akçesi ise hazine-mânde olarak devlet hazinesine aktarılmıştır. Yine aynı şekilde Abdullah isimli görevlinin de yıllık 4.320 akçe olan tekâüt ulûfesinin 2.880 akçesi kendisine ödenirken, 1.440 akçesi ise hazine-mânde olarak doğrudan devlet hazinesine aktarılmıştır. Bu 2 görevlinin yıllık emeklilik maaşlarından devlet hazinesi olan Hazine-i Amire'ye doğrudan aktarılan meblağ ise yıllık toplam 1.800 akçedir.

Gurebâ-yı Yemîn ve Gurebâ-yı Yesâr

Gurebâ, sözlükte “*yabancı, kimsesiz, evinden uzakta bulunan kimse*” anlamına gelen “*garîb*” kelimesinin çoğuludur. “*Altı bölük*” ismi de verilen kapıkulu süvarilerinin en alt iki sınıfını teşkil ettiklerinden bunlara “*aşağı bölükler*” de denilmektedir. Ordu sefere giderken padişahın sağında ve solunda yer almalarına göre “*sağ garibler (gurebâ-yı yemîn)*” ve “*sol garibler (gurebâ-yı yesâr)*” olarak iki sınıfa ayrılmaktaydılar. Altı bölüğün orta bölüklerini oluşturan sağ ve sol ulûfecilerle beraber gurebâ bölüklerine “*dört bölük*” ya da “*bölükât-ı erbaa*” denilmekteydi (Özcan, 1996, s. 201).

Erken dönem Osmanlı kaynaklarında “*garip yiğitler*”⁷² olarak da adlandırılan gurebâ bölüklerinin bir kısmı esasını devşirmelerin oluşturduğu Galata, İbrahim Paşa ve Edirne saraylarından çıkıp, bir kısmı da Türk, Kürt, Acem ve sair memleketlerden gelmiş veya Müslüman olup savaşlarda yararlık gösteren kişilerden teşkil edilmiştir (Uzunçarşılı, 1984b, s. 152). Bu bölüklerin mevcudu XV. yüzyıl sonlarında 1.000 civarında iken XVI. yüzyılda bu sayı 2.000'e ulaşmıştır. XVII. yüzyıl başlarında ise gurebâ-yı yemînin mevcudu 928, gurebâ-yı yesârın mevcudu 975 kişi olup toplam yevmiyeleri 12.387 akçe idi. Her bölük bir ağanın komutası altında olup bölük kumandanlarının altında kethüdâ, kâtip, halife, çavuş veya başçavuş gibi daha küçük rütbeli zâbitler bulunmaktaydı. Bunların yevmiyeleri 20-30 akçe arasında değişmekteydi. Garip yiğitlerin maaşlarını diğer süvari

⁶⁹ “*Ulûfeciyân-ı yemînden yirmi dokuzuncu bölükde olub bundan akdem Ankara Tamgası Mukâta'âsı malından almak üzere yemî altı akçe ulûfeye mutasarrıf olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn-ı meserret-makrûn-ı hâkânî Şaban Ali zîde kadruhû...*” BOA, AE.SMMD.IV, 89/10606/34.

⁷⁰ Adı geçen ulûfeciyân-ı yemînin günlük tekâüd ulûfesi 12 akçe olup 4 akçesi hazine-mânde olarak devlet hazinesine aktarılmıştır.

⁷¹ “*Ulûfeciyân-ı yemînden on ikinci bölükde yemî on iki akçe ulûfe vazîfeye mutasarrıf olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn-ı meserret-makrûn-ı hâkânî Abdullah zîde kadruhû mutasarrıf olduğu ulûfesin Ankara Tamgası Mukâta'âsı malından almak üzere tekâüd ricâ itmeğin hakkında mezîd-i inâyet-i pâdişâhânem vücûda getirüb atlu mukâbele tezkîresi mûcibince mutasarrıf olduğu ulûfesinin dört akçesi hazine-mânde olub bâkî yemî sekiz akçe ulûfesin Ankara Tamgası Mukâta'âsı malından almak üzere mütekâ'id zümresine ilhâk idüb bin seksen sekiz Zilhiccesi'nin on altıncı gününden müceddeden bu berât-ı hümâyûnı virdim...*” BOA, AE.SMMD.IV, 89/10606/46.

⁷² “*Timâr-ı Hamza, gulâm-ı mîr ve Ahmed Fakih, Karaman'dan garip-yiğittir, merhum Sultan zamanında Mahmud ve Timurhan ve Kayağulu yermiş. Sultanımız zamanında mezkûrâna vermişler, ikisinin dahi elinde...;* “*Timâr-ı Yunus, Aydın'ludan yeyen garîb-yiğid imiş, bu hisar muhâsaratında bile Efendre oğlu Umur Beğ timarcuk ettirmiş...*” (İnalçık, 1987, s. 42, 115).

bölüklerinde olduğu gibi bir memur alır, veziriazamın huzurunda dağıtırdı. Neferlerin maaşı 9 akçeden başlayıp, kıdemine göre bu miktar artmaktaydı (Özcan, 1996, s. 202).

Gurebâ bölükleri sefer sırasında merkez kolunda her gece padişahın çadırını ve ağırlıkları korurlardı. Savaş esnasında en önemli vazifeleri Sancak-ı Şerif'in korunması idi. Sancak-ı Şerif'in ordu ile bulunmadığı zamanlarda padişah sancaklarının korunması bunların sorumluluğundaydı. XVI. yüzyıl sonlarından itibaren Sancak-ı Şerif hizmetine tayin edilmişlerdir. Bu sebeple Sancak-ı Şerif'in konulduğu çadırın etrafını kendilerine karargâh yaparlardı. Ayrıca seferlerde ordugâha odun naklini sağlama gibi hizmetleri de bulunmaktaydı (Pakalın, 1983a, s. 681).

Tarih	Gurebâ-yı Yemîn Adı	Bölüğü	Günlük Ulûfe (Akçe)	Yıllık Ulûfe (Akçe)	Kaynak
H. 03.05.1088 M. 04.07.1677	Hüseyin Halim	9	11	3960	AE.SMMD.IV-2-207 ⁷³
.74	Mehmed Abdullah	65	8	2880	AE.SMMD.IV-89-10606-3 ⁷⁵

Tablo 4: Gurebâ-yı Yemîn (Sağ Garipler) (H. 1088/M. 1677)

Tabloda da görüldüğü üzere çalıştığımız dönemde Ankara Damga Mukataası'ndan tekâüt ulûfesi alan 2 gurebâ-yı yemîn mensubu bulunmaktadır. Bu kişilerin mukataadan aldıkları yıllık tekâüt ulûfesi ise toplam 6.840 akçedir.

Tarih	Gurebâ-yı Yesârın Adı	Bölüğü	Günlük Ulûfe (Akçe)	Yıllık Ulûfe (Akçe)	Kaynak
H.18.09.1090 M.23.10.1679	Hasan Abdullah	6	13	4680	AE.SMMD.IV-2-224 ⁷⁶

Tablo 5: Gurebâ-yı Yesâr (Sol Garipler) (H. 1090/M. 1679)

Tabloda da görüldüğü üzere çalıştığımız dönemde Ankara Damga Mukataası'ndan tekâüt ulûfesi alan 1 gurebâ-yı yemîn mensubu bulunmaktadır. Bu kişiye mukataadan yapılan yıllık ödeme ise toplam 4.680 akçedir.

Dergâh-ı Muallâ Yeniçerileri

Osmanlı ordusunun daimî ve hazineinden ulûfe alan kapıkulu askerî zümresinin en mühim sınıfı olan yeniçeriler, padişahın hassa kuvveti olup seferlerde onun emir ve komutası altında bulunurlardı. Kurulduğu dönemlerde uc beylerine karşı padişahın merkezî otoritesini de temsil eden yeniçeriler, sonraları eyalet kuvvetlerine karşı da bu otoriteyi devam ettirmişlerdir (İlgürel, 1986, s. 385). Yeniçeri Ocağı'nın kuruluşu

⁷³ "Gurebâ-yı yemînden dokuzuncu bölükden olub bundan akdem Ankara Tamgası Mukâta'âsı malından almak üzere yevmî on bir akçe ulûfe ile tekâ'üd olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn-ı meserret-makrûn-ı hâkânî Hüseyin Halim zîde kadruhû..." BOA, AE.SMMD.IV, 2/207.

⁷⁴ Belgenin devamı arşivde yer almadığından tarih bilinmemektedir.

⁷⁵ "Bundan akdem gurebâ-yı yemîn cemâ'atinden altmış beşinci bölükde iken Ankara Tamgası Mukâta'âsı malından almak üzere yevmî sekiz akçe ulûfe ile mütekâ'id olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn-ı meserret-makrûn-ı hâkânî Mehmed Abdullah zîde kadruhû..." BOA, AE.SMMD.IV, 89/10606/3.

⁷⁶ "Gurebâ-yı yesârdan altıncı bölükde bundan akdem Ankara Tamgası Mukâta'âsı malından almak üzere yevmî on üç akçe tekâ'üd ulûfesine mutasarrıf olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn-ı meserret-makrûn-ı hâkânî kîdvetü'l-emâsîl ve'l-akrân Hasan Abdullah gurebâ-yı yesâr zîde kadruhû..." BOA, AE.SMMD.IV, 2/224.

hakkında, eskiden beri kullanılan, yerli Müslüman ahaliden sağlanan ve geçici asker olan yaya ve müsellemlerin ihtiyacı karşılayamadığı ve disiplinli, düzenli, daimî ve maaşlı bir ordunun gerekliliği düşüncesiyle, başlangıçta toplanan savaş esirlerinden meydana getirilmiş olduğu görüşü hâkimdir (Pul, 2020, s. 984). Kuruluş tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber, Kapıkulu Ocakları'nın en nüfuzlusu ve en kalabalığı olan Yeniçeri Ocağı'nın I. Murad zamanında Edirne'nin fethinden sonra kurulduğu kabul edilmektedir. Dolayısıyla ilk yeniçeri kışlası da Edirne'de yapılmıştır (Özcan, 1999, s. 551). Orhan Bey döneminde sayılarının 1.000 kadar olduğu söylenen, maaşlı ve daimî hizmet vermesi düşünülen bu askerler için yine I. Murad döneminde Gelibolu'da Acemi Oğlanlar Ocağı kurulmuş ve devşirme yöntemiyle alınanlar belli bir süreçten geçirilerek bu ocağa dâhil edilmiştir (Beydilli, 2013, s. 450).

Yeniçerilerin sayısı kuruluş yıllarında 2.000 civarında iken bu sayı zamanla artmaya başlamıştır. I. Bayezid döneminde 10.000 olan sayı II. Murad döneminde 5.000'e düşmüştür. Fatih Sultan Mehmed döneminde ocağa yapılan alımlarla yeniçeri askeri sayısı 12.000'e, Kanuni Sultan Süleyman döneminde ise 14.000'e kadar yükselmiştir (Demlikoğlu, 2019, s. 75). Kanuni Sultan Süleyman'ın ölümünden sonra tahta geçen II. Selim döneminde 12.300 olan yeniçerilerin sayısı sonraki dönemlerde İran ve Avusturya savaşlarından dolayı büyük artış göstermiş, mevcudun iki katı olmuştur. 1623 yılında mesar mevacicinden Dergâh-ı âlî yeniçeri mevcudunun 35.155 olduğu anlaşılmaktadır (İlgürel, 1986, s. 389). Yine on altı yıl süren Avusturya, Lehistan, Rusya ve Venedik seferlerinde ocağa çeşitli vesilelerle asker alınmıştır. 1687 yılında II. Süleyman'ın cülusunda Yeniçeri kalemi defterlerinden çıkarılan icmal suretlerinde mütekaidleriyle birlikte yeniçerilerin İstanbul'daki mevcutları 38.131, cephe ve kalelerde görev yapanların ise 32.263 olup toplam ocak mevcudu 70.394 kişiye çıkmıştır (Uzunçarşılı, 1984a, s. 167).

Yeniçeri Ocağı'nın başında bulunan amire "*yeniçeri ağası*" denilmekte olup, bu kişi Acemi Ocağı'nın da amiri sayılırdı. Yeniçeri ağaları 1451 yılına kadar ocaktan seçilirken, sonraları sekbanbaşılardan tayin edilmeye başlamıştır. Ocak içerisindeki her türlü yaptırım gücü yeniçeri ağasının başkanlığındaki "*ağa divanı*"nın elinde toplanmıştır. Bu bağlamda yeniçerilerin kovuşturma ve cezalandırma işlemleri de ancak yeniçeri ağasının emriyle uygulanmakta, padişah dâhil sivil iktidarın bunlara müdahalesi ancak ağa vasıtasıyla icra edilirdi. Cezalandırmalar ve infazlar ise gizlice uygulanırdı (Beydilli, 2013, s. 456).

Yeniçeri Ocağı teşkilat açısından da zaman zaman değişiklikler göstermiştir. Her yüz yeniçeri bir cemaat ortası sayılıp, bunların her birine de bir yayabaşı komuta etmekteydi. Zamanla ortaların sayısı yüz bire kadar çıkmıştır. Cemaat ortalarının bazıları tek tek, bazıları ise toplu hâlde değişik isimler alırlardı. Örneğin, cemâat-i şütürbân, tekke ortası, seksoncular, haseki ortası, turnacı, katrancı, zenberekci vs. bunlar arasında zikredilebilir. Bunlardan 60, 61, 62, 63. ortalar solak ortaları olup, solakbaşının emri altındaydılar. Sefer esnasında padişahın maiyetinde bulunurlardı. 92. orta tüfenkci ortası olup, tüfeğin okun yerini almasıyla teşkil edilmiştir (İlgürel, 1986, s. 388). Kanuni Sultan Süleyman döneminde yeniçeriler 165 orta iken sonraları 196 ortaya çıkarılmıştır. Bu 196 orta ise üç kısma ayrılmaktaydı. Altmış bir ortaya "*Ağa bölükleri*", yüz bir ortaya "*Cemaat*", otuz dört ortaya da "*Sekban bölükleri*" denilmekteydi (Pakalın, 1983c, s. 620).

Yeniçerilerin seferler dışında gerek İstanbul'da gerekse taşrada şehir ve kalelerde çeşitli görevleri bulunmaktaydı. Bu görevlerinin başında Divân-ı Hümâyûn muhafızlığı gelmekteydi. Nitekim Divân-ı Hümâyûn'a gelecek olan erkân sabah namazını çoğu zaman Ayasofya Camii'nde kılarlar, yeniçeri ocağı ile süvari bölükleri ağaları ve bir miktar yeniçeri sarayın bâb-ı hümâyûn kapısı önünde iki sıra hâlinde dizilirlerdi (Uzunçarşılı, 1984c, s. 14). Kullukçu ve yasakçı adı altında, semt inzibatı ve kale kapılarının muhafızlığı da yeniçerilerin sorumluluğunda olup, yeniçeri ortaları sınır boylarında üç sene boyunca

kale muhafızlığı da yaparlardı. Yeniçeriler Bağdat, Yemen, Van, Erzurum, Budin ve Kıbrıs gibi önemli merkezlerde daha teşkilatlı olup, başlarında dizdardan başka bir de ağa bulunurdu. Kalelerin askerî durumuna göre yeniçeri miktarı da değişiklik gösterirdi (Uzunçarşılı, 1984a, s. 328; İlgürel, 1986, s. 389).

Tarih	Dergâh-ı Muallâ Yeniçerisinin Adı	Bölüğü	Günlük Ulûfe (Akçe)	Yıllık Ulûfe (Akçe)	Kaynak
H. 26.09.1093 M. 28.09.1682	Receb Zülfikâr	5	7	2160	AE.SMMD.IV -89-10606- 11 ⁷⁷

Tablo 6: Dergâh-ı Muallâ Yeniçerileri (H. 1093/M. 1682)

Tabloda da görüldüğü üzere çalıştığımız dönemde tekâüt ulûfesini Ankara Damga Mukataası'ndan alan 1 dergâh-ı muallâ yeniçerisi bulunmaktadır. Bu kişiye mukataadan ödenen yıllık tekâüt ulûfesi ise 2.160 akçedir.

Dergâh-ı Muallâ Topçuları

Dergâh-ı muallâ topçuları, sınırlarda ve sahil kalelerinde görev yapmaktaydılar. Bunların başında olan kişilere ise “*topçubaşı*”, “*topçular ağası*” veya “*sertopı*” denilmekteydi. Kale topçuları, kale dizdarlarının (kale muhafız komutanı) sorumluluğu altındaydılar. Bu kapıkulu topçularından başka önemli kalelerde timara sahip yerli kulu topçular da bulunmaktaydı (Uzunçarşılı, 1984b, s. 52). Ocakta topçubaşından sonra dökümcübaşı gelmekteydi. Maiyetinde bir muavin, tamirci, dökümcü, burgucu, yamacı, demirci ve marangoz gibi sanatkârlar bulunmaktaydı. Topları kullananlar tıpkı Yeniçeri Ocağı gibi ağa bölükleri ve cemaat ortaları olmak üzere iki kısımdan oluşmaktaydı. Ağa bölükleri 5 tane, cemaat ortaları 71 tane idi. Her ortada bir çorbacı, bir odabaşı ve daha küçük rütbede zabıtlar yer almaktaydı. Ocak kethüdası, ocak çavuşu ve kâtibi de büyük amirlerdendi. Bundan başka Tophane'de sivil memurlardan olmak üzere bir Tophane Nazırı ve Emini vardı (Pakalın, 1983c, s. 513).

Osmanlı Devleti'nde topların döküm ve kullanımıyla vazifelendirilen Kapıkulu Ocağı'nın yaya kısmından olan topçu ocağının muhtemelen II. Murad döneminde (1421-1451) kurulduğu düşünülmektedir. Topların ve top mühimmatının taşınması ve top arabalarının imal edilmesiyle vazifeli Top Arabacıları Ocağı'nın ise XV. yüzyılın ikinci yarısında teşekkül ettiği tahmin olunmaktadır. Daha önce bu görevi yapanlar Topçu Ocağı'na bağlı olmalıdır. Hazinesden ulûfe alan topçu ve top arabacıların sayısı Kanuni Sultan Süleyman zamanında iki katına çıkmış olup Macaristan'daki uzun savaşlar (1593-1606, 1683-1699) ve Girit Savaşı (1645-1699) sırasında da önemli artış göstermiştir (Agoston, 2012, s. 240).

Topçular mevâcib veya ulûfelerini her maaş çıktıkça Divan-ı Hümâyûn'dan toplu olarak kâtipleri vasıtasıyla almakta ve kışlarında taksim etmekteydiler. Bunların maaş işlemleri de yeniçeriler ve cebeciler gibi maliye piyade kaleminde yapılmaktaydı. Diğer kapıkulu ocakları gibi topçuların da yevmiyeleri zaman zaman artmıştır. XVI. yüzyıl ortalarında topçubaşının 60, kethüdâ ile kâtibin 25 ve neferlerin de 6-8 akçe yevmiyeleri olup bu miktar sonradan artış göstermiştir (Uzunçarşılı, 1984b, s. 61).

⁷⁷ “Bundan akdem beşinci bölükde dergâh-ı mu'allâ yeniçerilerinden iken Ankara Tamgası Mukâta'âsı malından almak üzere yevmî yedi akçe ulûfe ile tekâ'üd olan işbu dârende-i hümâyûn Receb Zülfikâr...” BOA, AE.SMMD.IV, 89/10606/11.

Tarih	Dergâh-ı Muallâ Topçusunun Adı	Cemaati	Günlük Ulûfe (Akçe)	Yıllık Ulûfe (Akçe)	Kaynak
H. 28.12.1093 M. 28.12.1682	Mustafa Hasan Muharrem	4	5	1800	AE.SMMD.IV- 89-10606- 37 ⁷⁸

Tablo 7: Dergâh-ı Muallâ Topçuları (H. 1093/M. 1682)

Tabloda da görüldüğü üzere söz konusu dönemde 1 dergâh-ı muallâ topçusunun Ankara Damga Mukataası'ndan tekâüt ulûfesi aldığı görülmektedir. Bu kişiye mukataadan ödenen yıllık tekâüt ulûfesi ise 1.800 akçedir.

Tekâüd Ulûfesini Ankara Damga Mukataası'ndan Alan Saray Teşkilatı Mensupları

Dergâh-ı Muallâ Çavuşları

Çavuş, İslam öncesi dönemlerden başlayarak çeşitli Türk devletlerinde sarayda pek çok hizmetlerde bulunan bir sınıf memurlara verilen ve orduda küçük bir askerî rütbeyi ifade eden ve hâlâ kullanılan eski bir ıstılahtır (Köprülü, 1979, s. 362). Çavuş kelimesi ve müessesesi Osmanlılara Selçuklulardan geçmiştir. Erken dönem Osmanlı kaynaklarında, beyliğin henüz kuruluş aşamasında Osman Bey'in maiyetinde Samsa Çavuş gibi yoldaşların yer aldığı görülmektedir (Altuğ, 2016, s. 117). Orhan Bey ve I. Murad dönemlerinde saray ve ordu teşkilatı teşekkül ettirilirken, Anadolu beyliklerinde bulunan çavuşluk müessesesi de yeni devlet düzeninde yerini almıştır (Koç, 2002, s. 397- 398).

Fatih Kanunnamesi'nde çavuşluk ile ilgili kayıtlar yer almaktadır. Kanunnamede çavuşların amiri olan çavuşbaşının Divan-ı Hümayun'da oturmadığı, vezirler, kazaskerler ve defterdarlar divana geldiklerinde kapıcılar kethüdası ile çavuşbaşı tarafından karşılandıkları ve çavuşların yevmiyelerinin 60 akçe olduğu belirtilmiştir. Yine aynı kanunnamede, çavuşların derece bakımından timar müteferrikalarından aşağı, kâtiplerle aynı mertebede ve tayinlerinin de defterdara ait olduğu bildirilmektedir. Ayrıca bayramlarda padişahların elini öpme imtiyazına sahip olan çavuşların oğullarına yıllık geliri 10.000 akçe olan timar tevcih edilmekteydi. Osmanlı sarayının ihtişamına paralel olarak çavuşluk XVI. yüzyılda çok genişlemiştir. Divan-ı Hümayun'da elleri altın ve gümüş asalı 300 çavuşun olduğu bilinmektedir (Köprülü, 1993, s. 237). Çavuşların teşkilat yapısı içerisinde "çavuşbaşı", "çavuş kethüdası" ve "çavuş emini" gibi idârî ve malî amirleri bulunmaktadır (Kılıç, 2012, s. 103). Çavuşların vazifeleri arasında, Divan-ı Hümayun'da hizmet etmek, padişahlar şehri dolaşmaya çıktıkları zaman topuzlarını omuzlarına koyup alay önünde yürümek ve sefer esnasında başlarına teller takıp padişahın otağı önünde nöbet çalınırken el kavuşturup durmak bulunmaktaydı (Pakalın, 1983a, s. 332). Bunların dışında, padişahın huzuruna çıkarken elçileri karşılamak da çavuşbaşının göreviydi. Bu gibi teşrifat işlerinden başka, padişah ya da vezirler tarafından verilen herhangi bir emrin tebliği ve idam hükümlerinin icrası veya herhangi bir nedenle ikametgâhlarından ayrılmaları yasaklanan elçilere nezaret gibi işleri de yapmaktaydılar. Bunlar elçi sıfatıyla yabancı devletlere gönderildikleri gibi, içeride de bazı madenlerin işletilmesi gibi işlere de memur edilmekteydiler (Altuğ, 2016, s. 117). Ayrıca kâtip⁷⁹ mertebesinde olan çavuşlar, muhaberât işlerine de bakmaktaydılar (Kılıç, 2012, s. 103).

⁷⁸ "Dergâh-ı mu'allâ topçularından dördüncü cemâ'atden iken bundan akdem Ankara Tamgası Mukâta'ası malından almak üzere yevmi beş akçe tekâüd ulûfesine mutasarrıf olan işbu dârende-i fermân-ı hümayun-ı meserret-makrûn-ı hâkânî Mustafa Hasan Muharrem zîde kadruhû..." BOA, AE.SMMD.IV, 89/10606/37.

⁷⁹ "Ve çavuşdan kâtip takdîm olunur, mu'azzez ve muhteremdür" (Akgündüz, 1992, s. 266).

Tarih	Dergâh-ı Muallâ Çavuşunun Adı	Bölüğü	Günlük Ulûfe (Akçe)	Yıllık Ulûfe (Akçe)	Kaynak
H. 25.10.1090 M. 29.11.1679	Fâtımâ Sultan Teberdârı Mehmed	-	11 ⁸⁰	3960	AE.SMMD.IV- 2-202-1 ⁸¹
H. 20.10.1093 M. 22.10.1682	Bekir Mehmed	-	5	1800	AE.SMMD.IV- 89-10606- 40 ⁸²

Tablo 8: Dergâh-ı Muallâ Çavuşları (H. 1090-1093/M. 1679-1682)

Tabloda da görüldüğü üzere çalıştığımız dönemde (1676-1683), tekâüt maaşlarını Ankara Damga Mukaatası'ndan alan 2 dergâh-ı muallâ çavuşu bulunduğu ve söz konusu kişilere mukataadan yapılan yıllık tekâüt ulûfesinin ise toplam 5.760 akçe olduğu görülmektedir. Bu görevlilerden Fâtımâ Sultan Teberdârı Mehmed'in yıllık 5.400 akçe olan tekâüt ulûfesinin 3.960 akçesi kendisine ödenmiş, 1.440 akçesi ise hazine-mânde olarak Hazine-i Amire'ye aktarılmıştır.

Dergâh-ı Âli Müteferrikaları

Müteferrika, Osmanlı saray teşkilatında çeşitli işler yapmakla görevli kişilerin genel bir adlandırması olup diğer hizmetlilerden farklı olarak soy ve mevki açısından seçkin kişilerden seçilenler ve belli bir işle değil farklı hizmetlerde görevlendirilenler için kullanılan bir tabirdir. Bunun dışında vezir ve beylerbeyilerin hizmetinde bulunanlara da müteferrika denilmekteydi (Afyoncu, 2006, s. 183). Müteferrikalığın hangi dönemde kurulduğu tam olarak bilinmemektedir. Ancak II. Murad dönemine ait Ramazan 847/Ocak 1444 tarihli bir vakfiyede İbrahim b. İshak adında bir müteferrika görülmektedir. Bu vesikadaki bilgiden müteferrikalığın II. Murad öncesi dönemden beri var olduğunu anlaşılmaktadır. Fatih Kanunnamesi'nde de müteferrikalardan detaylı bir şekilde bahsedilmektedir (Uzunçarşılı, 1984d, s. 428).

Müteferrikalar esas itibariyle "müteferrikabaşı" adı verilen bir amirin idaresinde bulunurlar, doğrudan doğruya padişahın maiyetinde istihdam olunurlar ve onunla birlikte sefere giderlerdi (Gökbilgin, 1979, s. 855). Divan-ı Hümayun'da rikâb-ı hümayun ağalarından sonra otururlar ve galebe divanına katılırlardı. Ayrıca Cuma selamlığına çıkıldığında padişahın önünde yer alırlar, kılıç alayı ve bayram törenlerine iştirak ederlerdi. Padişahla beraber sefere gidince Enderun Hazinesi'ni ve padişahın tuğlarını muhafaza ederler, bazen de mîralemin koruduğu sancaklarda hizmet ederlerdi. Bunların dışında, seferlerde ordunun iâşesinin temini, saraya mal satın alınması, asker toplanması ve asayişin sağlanmasından da sorumluydular (Afyoncu, 2006, s. 184). Müteferrikalar, ulûfeli ve tımarlı olmak üzere iki sınıfa ayrılmaktaydı. Ulûfeli olan müteferrikaların yevmiyesi 60, 80 ve 100 akçe olmak üzere yüksek ve farklıydı (Pakalın, 1983b, s. 637). XVII. yüzyılın başlarında dergâh-ı âli müteferrikalarının sayısı 433 nefer olup, mevacibleri 527.550 akçe idi. Buna göre nefer başına 1.218 akçe düşmektedir (İpcioğlu, 1996, s. 115-116). Müteferrikaların sayısı XVII. yüzyılın sonlarında 631 olup, dört kıst mevacipleri yılda 66 yük ve 10.040 akçeyi bulmaktaydı (Uzunçarşılı, 1984d, s. 430).

⁸⁰ Adı geçen dergâh-ı muallâ çavuşunun günlük tekâüd ulûfesi 15 akçe olup 4 akçesi hazîne-mânde olarak devlet hazinesine aktarılmıştır.

⁸¹ "Bundan akdem dergâh-ı mu'allâ çavuşlarından iken Ankara Tamgası malından almak üzere yevmî on beş akçe ulûfe ile tekâüd olan işbu dârende-i fermân-ı hümayûn-ı meserret-makrûn-ı hâkânî Mehmed ber-havâss-ı teberdâr-ı Fâtımâ Sultan zîde kadruhû..." BOA, AE.SMMD.IV, 2/202/1.

⁸² "Bundan akdem dergâh-ı mu'allâ çavuşlarından olub Ankara Tamgası Mukâta'âsı malından almak üzere yevmî beş akçe tekâüd ulûfesine mutasarrıf olan işbu dârende-i fermân-ı hümayûn-ı meserret-makrûn-ı hâkânî kıdvatü'l-emâcîd ve'l-akrân Bekir Mehmed zîde kadruhû..." BOA, AE.SMMD.IV, 89/10606/40.

Tarih	Dergâh-ı Âlî Mütferrikasının Adı	Bölüğü	Günlük Ulûfe (Akçe)	Yıllık Ulûfe (Akçe)	Kaynak
H.15.10.1093 M.17.10.1682	Saray-ı Atîk Teberdârı Süleyman Abdullah	-	7,5	2700	AE.SMMD.IV-89-10606-12 ⁸³

Tablo 9: Dergâh-ı Âlî Mütferrikaları (H. 1093/M. 1682)

Tabloda da görüldüğü üzere Ankara Damga Mukataası'ndan 1 dergâh-ı âlî mütferrikası tekâüt ulûfesi almaktadır. Bu kişiye ödenen yıllık tekâüt ulûfesi ise 2.700 akçedir.

Dergâh-ı Muallâ Bevvâbları/ Dergâh-ı Âlî Kapıcıları

Arapça bir kelime olan “bevvâb”, sözlükte “kapıcı, kapı bekçisi” anlamına gelmektedir. Terim anlamı olarak ise, Osmanlı devlet teşkilatında saray kapılarını bekleyen sınıfa verilen unvandır. Bazı İslam devletlerinde “sâhib al-sitâra, hâcib ve pardadâr” olarak adlandırılan kapıcılara, Osmanlı kanunname ve vesikalarında “bevvâbîn-i dergâh-ı âlî” ve en büyük amirlerine de “kethüdâ-i bevvâbîn-i şehriyârî” denilmekteydi (Uzunçarşılı, 1977, s. 201). Osmanlılarda saray kapıcıları bevvâbân-ı dergâh-ı âlî ve bevvâbân-ı bâb-ı hümâyün olmak üzere iki kısma ayrılmaktaydı. Dergâh-ı muallâ bevvâbları, sarayın orta kapıcıları hakkında kullanılan bir tabir olup, bunların vazifesi isminden de anlaşılacağı üzere sarayın orta kapısını beklemektir (Pakalın, 1983a, s. 212). Bunlar devletin kuruluş yıllarından itibaren Edirne Sarayı'nda, İstanbul'un fethini müteakip Eski Saray'da, daha sonra Yeni Saray'da, Galata Sarayı'nda ve sancağa çıkan şehzadelerin saraylarında görev yapmışlardır. Orta kapı da denilen Bâbüsselâm'ı bekleyen dergâh-ı âlî kapıcıları daha imtiyazlı olup, burada her gece bir kapıcı nöbetçi olarak kalmakta ve kapıcıları denetlemekteydi (Özcan, 2001a, s. 345).

Dergâh-ı âlî bevvâbları veya orta kapı kapıcılarının sayısı XVI. yüzyıl sonlarında 125 ve XVII. yüzyılın sonlarında ise 45 bölüktü. XVIII. yüzyılın ilk yarısında ise bölükler 15'e inmiştir. Her bölüğün birer bölükbaşısı ile kethüdâ ve kâtibi bulunmaktaydı. Dergâh-ı âlî kapıcıları içerisinde “pişkeşçi” adı verilen kapıcı diğerlerinin amiri olup “pişkeşçi-i şehriyârî” adıyla herhangi bir bölüğün bölükbaşısı idi (Uzunçarşılı, 1984d, s. 396-397). Kapıcıların kapı nöbeti dışındaki başlıca vazifeleri, Divan-ı Hümayun'un toplandığı günlerde iş takip etmek için saraya gelenlere yol göstermek, hiç kimseyi silahlı olarak Orta Kapı'dan içeriye almamaktır. Divan-ı Hümayun'da bir kişiye falaka cezası verilecekse değneği sadrazamın izniyle kapıcılar vurmaktaydı. Gerek sefere çıkılırken gerekse savaş esnasında padişahın mehterhânesi saltanat sancaklarının altında nevbet çalar, bu sırada bir tarafta çavuşlar, diğer tarafta kapıcılar saf hâlinde dururlardı. Serdâr-ı ekremin maiyetinde bulunan dergâh-ı âlî kapıcıları da savaşın gidişatı hakkında merkeze haber getirirlerdi (Özcan, 2001a, s. 345).

Tarih	Dergâh-ı Muallâ Bevvâbının Adı	Bölüğü	Günlük Ulûfe (Akçe)	Yıllık Ulûfe (Akçe)	Kaynak
H. 16.11.1093 M. 16.11.1682	Ali Süleyman	1	6	2160	AE.SMMD.IV-89-10606-23 ⁸⁴

⁸³ “Dergâh-ı âlî mütferrikalarından olup bundan akdem Tamga-i Ankara Mukâta'âsı malından almak üzere yevmî yedi buçuk akçe tekâüd ulûfesine mutasarrıf olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyün-ı meserret-makrûn-ı hâkânî kıdvetü'l-emâsîl ve'l-akrân Süleyman Abdullah teberdar-ı saray-ı atîk zîde kadruhû...” BOA, AE.SMMD.IV, 89/10606/12.

H. 26.11.1093 M. 26.11.1682	Murad Mustafa	30	5	1800	AE.SMMD.IV-89-10606-36 ⁸⁵
H. 11.12.1093 M. 11.12.1682	Ahmed Yusuf	16	5	1800	AE.SMMD.IV-89-10606-41 ⁸⁶
H. 10.02.1094 M. 08.02.1683	Bolulu Hacı Mustafa	1	4	1440	AE.SMMD.IV-89-10606-44 ⁸⁷

Tablo 10: Dergâh-ı Muallâ Bevvâbları/Dergâh-ı Âlî Kapıcıları (H. 1093-1094/M. 1682-1683)

Tabloda da görüldüğü üzere çalışmamıza konu olan dönemde Ankara Damga Mukataası'ndan tekâüt ulûfesi alan toplam 4 dergâh-ı muallâ/âlî kapıcısı bulunmaktadır. Bu kişilere mukataadan ödenen yıllık tekâüt ulûfesi toplam 7.200 akçe olup, en düşük yıllık tekâüt ulûfesi 1.440 akçe, en yüksek ise 2.160 akçedir.

Değerlendirme ve Sonuç

XVI. yüzyılın ortalarından itibaren Osmanlılar rakipleri karşısında savaş meydanlarındaki gelişmelere uyum sağlamak için birtakım tedbirler almak zorunda kalmıştı. Bu tedbirlerin en önemlisi de kapıkullarının sayısını arttırmak olmuştur. Ancak bu yeni durum ulûfe miktarlarının da artırılmasını zaruri hâle getirmişti. Devlet hazinesine büyük bir yük getiren bu zorunlu değişim kapıkullarının ve saray teşkilatı mensuplarının ulûfelerinin zamanında ödenmesini de önemli ölçüde engellemişti. Fakat merkezî hazine için en önemli mesele önceleri "oturak" ya da "mütekâid" olarak adlandırılan emekli kapıkulu ve saray teşkilatı mensuplarının ulûfelerinin ödenmesi gelmekteydi. Nitekim devletin erken dönemlerinde emeklilik hakkı kazanan kapıkulu ve saray teşkilatı mensuplarının emeklilik maaşları selâtin camileri vakıf gelirlerinden ödenirken II. Selim döneminden itibaren hazineden ödenmeye başlanmıştı. Kapıkulu ve saray teşkilatına mensup kişilerin sayılarının az olduğu dönemlerde emekli ulûfelerinin ödenmesi hazine için bir yük olarak görülmezken XVI ve XVII. yüzyıllardan itibaren bu görevlilerin sayısının artması ve bunların da ulûfelerine yapılan ilaveler devlet için önemli bir mesele hâline gelmiştir. Bu durum karşısında merkezî idare çareyi emekliye ayrılan söz konusu kişilerin emeklilik maaşlarını emeklilik sonrası gittikleri yerin gümrük ve mukataa gelirlerinden

⁸⁴ "Dergâh-ı mu'allâm bevvâbları hâlâ müceddeden yoklanub pîr ü ihtiyâr olub tekâ'üde müstahak olanlar ulûfelerin mukâta'âtdan almak üzere tekâ'üd zümresine ilhâk olunmak bâbında fermân-ı âlişânım sâdır olmağın zümre-i mezbûreden birinci bölükde yevmî altı akçe ulûfeye mutasarrıf olan Kal'acık sâkinlerinden işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn Ali Süleyman pîr ü ihtiyâr olub tekâ'üde müstahak olmağla hakkında mezîd inâyet-i pâdişâhânem zuhûra getirüb mutasarrıf olduğı ulûfesin Ankara Tamgası Mukâta'âsı malından almak üzere yoklama defteri mücibince bin doksan iki Şevvâl'inin on dokuzuncu gününden tekâ'üd zümresine ilhâk idüb bu berât-ı hümâyûn-ı izzet-makrûnı virdim..." BOA, AE.SMMD.IV, 89/10606/23.

⁸⁵ "Bundan akdem dergâh-ı âlî kapucularından otuzuncu bölükde iken Ankara Tamgası Mukâta'âsı malından almak üzere yevmî beş akçe ulûfe ile mütekâ'id olan işbu dârende-i fermân-ı hümâyûn-ı meserret-makrûn-ı hâkânî Murad Mustafa tabbâhîn-i hassâ zîde kadruhû..." BOA, AE.SMMD.IV, 89/10606/36.

⁸⁶ "Dergâh-ı mu'allâm bevvâbları hâlâ müceddeden yoklanub pîr ü ihtiyâr ve tekâ'üde müstahak olanlara ulûfeleri mukâta'âtdan almak üzere tekâ'üd zümresine ilhâk olunmak bâbında fermân-ı âlişânım sâdır olmağın zümre-i mezbûreden on altıncı bölükde yevmî beş akçe ulûfeye mutasarrıf olan işbu râft' u tevkî-i refî'ü-ş-şân-ı hâkânî Ahmed Yusuf zîde kadruhû hakkında mezîd inâyet-i pâdişâhânem vücûda getirüb bî'l-fi'l baş-rûznameci olub zümre-i mezbûre yoklamasına me'mûr olan iftihârü'l-emâcîd ve'l-ayân Es-Seyyid Mustafa dâme mecduhûnun tezkiresi mücibince mutasarrıf olan olduğı yevmî beş akçe ulûfesin Ankara Tamgası Mukâta'âsı malından almak üzere bin doksan üç Rebî'ü'l-evvelî'nin altıncı gününden tekâ'üd zümresine ilhâk idüb bu berât-ı hümâyûnı virdim..." BOA, AE.SMMD.IV, 89/10606/41.

⁸⁷ "Dergâh-ı mu'allâm cevd ü .... birinci bölükde yevmî dört akçe ulûfeye mutasarrıf olan dârende-i fermân-ı hümâyûn-ı meserret-makrûn-ı hâkânî Hacı Mustafa Bolu tekâ'üd ihtiyâr itmeğın hakkında mezîd-i inâyet-i pâdişâhânem zuhûra getirüb kıdvetü'l-emâcîd ve'l-ayân piyâde mukâbelecisi zîde mecduhûnun tezkiresi mücibince kadîmî mutasarrıf olduğı yevmî dört akçe ulûfesin Ankara Tamgası Mukâta'âsı malından almak üzere tekâ'üd zümresine ilhâk idüb bin doksan Cemâziye'l-evvelî'nin yedinci gününden bu berâtı hümâyûnı virdim..." BOA, AE.SMMD.IV, 89/10606/44.

ödenmesinde bulunmuştur. Bu çalışmada, Ankara Damga Mukataası'ndan emeklilik maaşlarını alan kapıkulu ve saray teşkilatına mensup kişiler ve aldıkları maaş miktarları arşiv kayıtlarında yer alan beratlardaki veriler kullanılarak ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızda kullandığımız Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi, Ali Emirî Sultan IV. Mehmed (AE.SMMD.IV) tasnifinde yer alan beratlardaki verilerden öğrendiğimiz kadarıyla Ankara Damga Mukataası'ndan tekâüt maaşını alan kapıkulu ocakları ve saray teşkilatına mensup toplam 52 kişi bulunmaktadır. Bu görevlilerden 49'u kapıkulu ocakları, 3'ü ise saray teşkilatı mensubudur. Bu iki sınıfa mensup görevlilere söz konusu mukataadan yapılan yıllık tekâüt ulûfesi ödemesi ise toplam 157.710 akçedir. 1683 yılında Ankara Damga Mukataası'nın gelirlerinden mevâcibât, mütekâidîn ve duâgüyân için 594.609 akçe ayrıldığı göz önüne alındığında sadece bu iki sınıfa ödenen emeklilik maaşının hatırı sayılır bir yekûn tuttuğu anlaşılmaktadır. Zira bu miktar mukataadan söz konusu harcamalara ayrılan bütçenin yaklaşık üçte birine tekabül etmektedir. Beratlardaki verilerden hareketle ayrıntılı bir değerlendirme yapacak olursak;

Kapıkulu ocaklarına bağlı 7 sınıfa mensup toplamda 49 görevliye söz konusu mukataadan yıllık toplam 149.250 akçe tekâüt ulûfesi ödenmiştir. Bu miktarın 67.450 akçesi sipahi bölüğü, 52.260 akçesi silâhdar bölüğü, 10.970 akçesi ulûfeciyân-ı yemîn, 6.840 akçesi gurebâ-yi yemîn, 4.680 akçesi gurebâ-yi yesâr, 2.160 akçesi dergâh-ı muallâ yeniçerileri, 4.800 akçesi ise dergâh-ı muallâ topçuları mensuplarına ödenmiştir. Görüldüğü üzere kapıkulu ocakları içerisinde yıllık en fazla emeklilik maaşını sipahi bölüğü mensupları almaktadır. Sipahi bölüğüne mensup toplam 23 görevlinin Ankara Damga Mukataası'ndan aldığı yıllık emeklilik maaşı toplam 67.540 akçedir. Söz konusu mukataadan en az emeklilik maaşı alan kapıkulu ocakları sınıfı ise toplam 2.160 akçe ile dergâh-ı muallâ yeniçerileridir. Bu sınıftan sadece 1 görevliye mukataadan maaş ödemesi yapılmıştır.

Yine beratlardan öğrendiğimiz kadarıyla kapıkulu ocakları mensuplarından toplam 13 görevlinin yıllık tekâüt maaşlarından 11.880 akçesi "hazine-mânde" olarak merkezî hazineye aktarılmıştır. Bu miktarın 4,680 akçesi sipahi bölüğüne mensup 4 görevlinin, 5.400 akçesi silâhdar bölüğüne mensup 6 görevlinin ve 1.800 akçesi ise ulûfeciyân-ı yemîn sınıfına mensup 2 görevlinin yıllık tekâüt ulûfesinden yapılan kesintiden elde edilmiştir.

Saray teşkilatı mensuplarından ise toplamda 3 görevliye söz konusu mukataadan yıllık toplam 8.460 akçe tekâüt ulûfesi ödenmiştir. Bu miktarın 5.760 akçesi dergâh-ı muallâ çavuşları, 2.700 akçesi ise dergâh-ı âlî müteferrikası mensuplarına ödenmiştir. Görüldüğü üzere saray teşkilatı içerisinde yıllık en fazla emeklilik maaşını dergâh-ı muallâ çavuşları almaktadır. Bu sınıfa mensup toplam 2 görevlinin Ankara Damga Mukataası'ndan aldığı yıllık emeklilik maaşı toplam 5.760 akçedir. Söz konusu mukataadan en az emeklilik maaşı alan saray teşkilatı sınıfı ise toplam 2.700 akçe ile dergâh-ı âlî müteferrikalarıdır. Bu sınıftan da sadece 1 görevliye mukataadan maaş ödemesi yapılmıştır. Saray teşkilatı mensuplarından hazine-mânde olarak yıllık emekli maaşlarından herhangi bir kesinti yapılmadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca belirtmemiz gerekirse, saray teşkilatı mensuplarından dergâh-ı muallâ çavuşları ve dergâh-ı âlî müteferrikaları XVII. yüzyılın başlarından itibaren Yahudilerin yerine Ankara Damga Mukataası'nın mültezimliğini üstlenmişlerdir. Yani mukataanın işletmesi özel teşebbüsten alınıp devlet görevlilerine verilmiştir. Dolayısıyla saray teşkilatından sadece bu iki sınıfa mensup kişilerin tekâüt ulûfelerini söz konusu mukataadan almaları da tesadüf değildir.

Beratlardaki veriler Ankara Damga Mukataası'ndan tekâüt ulûfesi alan kapıkulu ocakları ve saray teşkilatı mensuplarının memleketleri hakkında da bilgi sahibi olmamıza olanak sağlamaktadır. Buna göre, söz konusu mukataadan tekâüt ulûfesi alan 17 görevlinin memleketleri bellidir. Bunlardan 16'sı kapıkulu ocakları, 1'i ise saray teşkilatı

mensubudur. Kapıkulu ocaklarından sipahi bölüğüne mensup olanlardan 9'unun, silâhdar bölüğüne mensup olanlardan ise 6'sının memleketi ismiyle birlikte kayıtlarda geçmektedir. İsmi yanında memleketi yazılı olan sipahi bölüğü mensupları; *Kastamonulu Resul, Sandıklılı Ali, Beypazarılı Ömer, Ohrili Osman Yusuf, Galata Sarayı Teberdarı Tekfurdağılı Ali, Ankaralı Mehmed Mehmed, Ankaralı Nebî Mustafa, Aydınlı Musâ Mehmed, Kırşehirli Osman Ahmed ve Atlı Mukabeleci Çankırlılı Ali Hasan*'dır. Silâdar bölüğü mensupları ise; *Çorumlu Osman Mehmed, Bozağaçlı Yusuf Hüseyin, Ankaralı Mehmed, Akşehirli Mustafa, Hacı Bektaşlı Cafer Hasan ve Kırşehirli Mustafa Ali*'dir. Saray teşkilatından ise dergâh-ı âlî bevvâbları/dergâh-ı âlî kapıcıları sınıfına mensup 1 görevlinin ismi memleketiyle birlikte zikredilmiştir. Bu görevli ise, dergâh-ı âlî bevvâbı/dergâh-ı âlî kapıcısı olan *Bolulu Hacı Mustafa*'dır. Görüldüğü üzere Ankara Damga Mukataası'ndan tekâüt ulûfesi alanlar içerisinde memleketi belli olan 15 görevlinin 14'ü Anadolu, 1'i de Rumelilidir. Yine bunlardan 4'ünün memleketi söz konusu mukataanın da yer aldığı Ankara'dır.

Son olarak, beratlardaki kayıtlardan çalıştığımız dönemde Ankara Damga Mukataası'ndan tekâüt ulûfesi alan kapıkulu ocakları ve saray teşkilatı mensuplarından bazılarının unvanlarını da öğrenmekteyiz. Bunlar da toplam 9 kişidir. Unvanları belli olanlardan 7'si kapıkulu ocaklarına, 2'si ise saray teşkilatına mensuptur. Kapıkulu ocaklarından sipahi bölüğüne mensup unvanı belli olan görevliler; *Hasoda Receb, Teberdâr-ı Hâssa Mahmud, Galata Sarayı Teberdârı Tekfurdağılı Ali, Teberdâr Mehmed Abdullah, Serrâc-ı Hâssa Süleyman ve Atlı Mukabeleci Çankırlılı Ali Hasan*, silâhdar bölüğünden ise *Teberdâr-ı Hâssa Osman Halife*'dir. Saray teşkilatına mensup görevlilerden unvanı belli olanlar ise, dergâh-ı muallâ çavuşları zümresinden *Fâtımâ Sultan Teberdârı Mehmed* ve dergâh-ı âlî müteferrikaları zümresinden *Saray-ı Atık Teberdârı Süleyman Abdullah*'tır.

KAYNAKÇA

- AÇIKGÖZ, F. (2018). "Osmanlı Harem Tarihi Araştırmalarında Kullanılabilecek İç Hazine Defterleri Üzerine Bazı Tespitler". *Tarih Yazımı Üzerine-II*. (ed. İsmail Özçelik). Ankara: Berikan Yayınevi: 369-388.
- AFYONCU, E. (2006). "Müteferrika". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul. XXXII: 183-185.
- AFYONCU, E. (2009). "Sipahi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul. XXXVII: 256-258.
- AGOSTON, G. (2012). "Top". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul. XLI: 240-242.
- AKGÜNDÜZ, A. (1992). *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri*". 4. Kitap Kanunî Devri Kanunnâmeleri. I. Kısım Merkezî ve Umumî Kanunnâmeler. İstanbul: Fey Vakfı Yayınları.
- AKYÜZ, J. (2003). *Ankara'nın Bütüncül Tarihi Çerçevesinde XVIII. Yüzyılda Ankara (Şer'îye Sicillerinin Sayısal ve Muhtevâ Analizi Denemesi)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- ALTUĞ, U. (2016). "Kanuni Sultan Süleyman Döneminde Dergâh-ı Âli Çavuşluğunun Kariyer Yolları ve Çavuşlar", *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*. III/5: 116-128.

- ANHEGGER, R. - H. İNALCIK (2000). *Kânûnnâme-i Sultânî Ber Mûceb-i 'Örf-i 'Osmânî, II. Mehmed ve II. Bayezid Devirlerine Ait Yasaknâme ve Kânûnnâmeler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- ARMAĞAN, A. (2011). "Klasik Dönemde Osmanlılarda Devlet Yönetim Anlayışına Dair Bazı Düşünceler". *Gazi Akademik Bakış*. V/9: 139-156.
- AVCI, O. (2000). "Türk Kültür Tarihi'nde Ulufe". *Erdem*. XII/36: 847-866.
- BALTACI, C. (1991). "Arpalık". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul. III: 392-393.
- BAŞARIR, Ö. (2009). *18. Yüzyılda Malikane Uygulaması ve Diyarbekir Voyvodalığı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- BEYDİLLİ, K. (2013). "Yeniçeri". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul. XLIII: 450-462.
- CEZAR, Y. (1986). *Osmanlı Maliyesinde Bunalım ve Değişim Dönemi (XVIII. yy.dan Tanzimat'a Mali Tarih)*. İstanbul: Alan Yayınları.
- DEMİR, A. (2019). "Osmanlı Resmî Düşüncesinin Gelişiminde Siyaset ve Hukuk Birlikteliđi: Fatih Sultan Mehmet ve Molla Hüsrev Örneği". *ÇKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, X/Özel: 153-172.
- DEMLİKOĞLU, U. (2019). "18. Yüzyılda Van Kalesi'nde Bulunan Dergâh-ı Âli Yeniçerileri". *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 46: 73-98.
- DEVELLİOĞLU, F. (2002). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- EKİN, Ü. (2017). "Klasik Dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nda Karayolu Ulaşımını ve Nakliyatı Etkileyen Faktörler (1500-1800)". *Bellekten*. LXXXI/291: 387-418.
- ERGENÇ, Ö. (1973). "1600-1615 Yılları Arasında Ankara İktisadi Tarihine Ait Araştırmalar". *Türkiye İktisat Tarihi Semineri Metinler/Tartışmalar*. (ed. Osman Okyar). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları: 145-169.
- ERGENÇ, Ö. (2012a). *XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- ERGENÇ, Ö. (2012b). "Çıkar Bâcı ve Bu Verginin Geniş Boyutlu Ticâret Faaliyetinin Bir Göstergesi Olarak Anlamı". *Osmanlı Tarihi Yazıları Şehir, Toplum, Devlet*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları: 318-325.
- ERGENÇ, Ö. (2012c). "Osmanlı Şehirlerindeki Yönetim Kurumlarının Niteliği Üzerine Bazı Düşünceler". *Osmanlı Tarihi Yazıları Şehir, Toplum, Devlet*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları: 94-104.
- ERGENÇ, Ö. (2012d). "XVI. Yüzyıl Ankara'sının Ekonomik, Sosyal Yapısı ve Kentsel Özellikleri". *Osmanlı Tarihi Yazıları Şehir, Toplum, Devlet*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları: 105-116.
- ERGENÇ, Ö. (2012e). "XVIII. Yüzyılda Osmanlı Sanayi ve Ticaret Hayatına İlişkin Bazı Bilgiler". *Osmanlı Tarihi Yazıları Şehir, Toplum, Devlet*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları: 257-290.
- FERRARİ, N. K. (2009). "Türk-Osmanlı Saray Literatürü (12.-20. Yüzyıl)". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*. VII/13: 205-240.
- GÖKBİLGİN, M. T. (1978). "Arpalık". *İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul. I: 592-595.
- GÖKBİLGİN, M. T. (1979a). "Başmaklık". *İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul. II: 333-334.

- GÖKBİLGİN, M. T. (1979b). "Müteferrika". *İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul. VIII: 853-856.
- HALAÇOĞLU, Y. (1991). *XIV-XVII Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- HALAÇOĞLU, Y. (1993). "Damga". *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul. VIII: 454-455.
- İLGÜREL, M. (1986). "Yeniçeriler". *İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul. XIII: 385-395.
- İNALCIK, H. (1987). *Hicrî 835 Tarihli Sûret-i Defter-i Sancak-i Arvanid*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- İPCİOĞLU, M. (1996). *Bir Osmanlı Bütçesi Örneği: 1622 Tarihli Ruznamçe Defteri (XVII. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Kamu Ekonomisinin Tahlili Denemesi)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- İPŞİRLİ, M. (2011). "Tekâüt". *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul. XL: 340-341.
- KARAMAN, D. (2005). "Şer'îye Sicillerine Göre XVIII. Yüzyılda Ankara Damga Mukataası". *Bilig*. 32: 179-222.
- KARAMAN, D. (2013). *18. Yüzyıldan Tanzimât'a Ankara, İdâri, Askerî, Mâlî Tarih*. Ankara: Cedit Neşriyât.
- KILIÇ, O. (2012). "Teşkilat ve İşleyiş Bakımından Doğu Hududundaki Osmanlı Kaleleri ve Mevâcib Defterleri". *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Dergisi (OTAM)*. 31: 87-127.
- KOÇ, Ü. (2002). "XVI. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Çavuşluk Teşkilatı". *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. XII/2: 395-420.
- Koçi Bey Risalesi (1972). (sad. Zuhuri Danışman). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- KÖPRÜLÜ, M. F. (1979). "Çavuş". *İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul. III: 362-369.
- KÖPRÜLÜ, O. F. (1993). "Çavuş". *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul. VIII: 236-238.
- MARTAL, A. (2000). "Osmanlı İmparatorluğu'nda Emeklilik ve Buna İlişkin İlk Düzenlemeler". *Kebikeç*. 9: 35-42.
- ORTAYLI, İ. (2007). *Türkiye Teşkilât ve İdare Tarihi*. Ankara: Cedit Neşriyat.
- ÖZCAN, A. (1996). "Gurebâ Bölükleri". *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul. XIV: 201-202.
- ÖZCAN, A. (1999). "Osmanlı Askerî Teşkilatı". *Osmanlı*. Ankara. VI: 551-557.
- ÖZCAN, A. (2001a). "Kapıcı". *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul. XXIV: 345-347.
- ÖZCAN, A. (2001b). "Kapıkulu". *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul. XXIV: 347-349.
- ÖZCAN, A. (2011). "Fatih'in Teşkilat Kanunnamesi ve Nizam-ı Âlem İçin Kardeş Katli Meselesi". *Tarih Dergisi*. 33: 7-56.
- ÖZCAN, A. (2012). "Ulûfeciyân". *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul. XLII: 126-127.
- ÖZGER, Y. (2011a). *Osmanlı Ordusunda Emeklilik Sistemi ve Askerî Tekâüd Sandığı*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- ÖZGER, Y. (2011b). "Tanzimat Sonrası Osmanlı Kara Ordusunda Emeklilik İşlemlerine Dair Yapılan Düzenlemeler ve 1881 Tarihli Tekâüt Kanunnamesinin Tahlili". *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. 30: 201-237.

- ÖZVAR, E. (2013). *Osmanlı Maliyesinde Malikâne Uygulaması*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- PAKALIN, M. Z. (1983a). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. I. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- PAKALIN, M. Z. (1983b). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. II. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- PAKALIN, M. Z. (1983c). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. III. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- PAMUK, Ş. (2007). *Osmanlı-Türkiye İktisadî Tarihi 1500-1914*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- PUL, A. (2020). "Yeniçeri Teşkilatına Dair Bir Risale (Değerlendirme-Karşılaştırmalı Metin)". *Bellekten*. LXXXIV/301: 983-1044.
- SAKARYA, S. (2014). *43 Numaralı Mühimme Defteri (H.988/M.1580) Transkripsiyon ve Değerlendirmesi (s. 1-108)*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- SUNAR, M. M. (2012). "Ulûfe". *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul. XLII: 124-126.
- TABAKOĞLU, A. (1998). *Türk İktisat Tarihi*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- TARIM ERTUĞ, Z. (2009). "Saray". *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul. XXXVI: 117-121.
- TAŞ, H. (2006). *Ankara'nın Bütüncül Tarihine Katkı: XVII. Yüzyılda Ankara*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- TURAN, Ş. (1993). "Silâhdâr". *İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul. X: 640-643.
- TURAN, Ş. (2009). "Silâhdar". *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul. XXXVII: 191-193.
- UZUNÇARŞILI, İ. H. (1984a). *Osmanlı Devleti Teşkilâtından Kapıkulu Ocakları-I*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- UZUNÇARŞILI, İ. H. (1984b). *Osmanlı Devleti Teşkilâtından Kapıkulu Ocakları-II*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- UZUNÇARŞILI, İ. H. (1984c). *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- UZUNÇARŞILI, İ. H. (1984d). *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- UZUNÇARŞILI, İ. H. (1997). "Kapıcı". *İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul. VI: 201-202.

Arşiv Belgeleri

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA). AE.SMMD.IV, 2/132/1.

BOA. AE.SMMD.IV, 2/158.

BOA. AE.SMMD.IV, 2/159/1.

BOA. AE.SMMD.IV, 2/161/1.

BOA. AE.SMMD.IV, 2/164/1.

BOA. AE.SMMD.IV, 2/168/1.

BOA. AE.SMMD.IV, 2/172/1.

- BOA. AE.SMMD.IV, 2/173.
BOA. AE.SMMD.IV, 2/174/1.
BOA. AE.SMMD.IV, 2/175.
BOA. AE.SMMD.IV, 2/185.
BOA. AE.SMMD.IV, 2/202/1.
BOA. AE.SMMD.IV, 2/203.
BOA. AE.SMMD.IV, 2/205.
BOA. AE.SMMD.IV, 2/206.
BOA. AE.SMMD.IV, 2/207.
BOA. AE.SMMD.IV, 2/219/1.
BOA. AE.SMMD.IV, 2/224.
BOA. AE.SMMD.IV, 20/2192/1.
BOA. AE.SMMD.IV, 87/10383/1.
BOA. AE.SMMD.IV, 89/10606/1.
BOA. AE.SMMD.IV, 89/10606/3.
BOA. AE.SMMD.IV, 89/10606/4.
BOA. AE.SMMD.IV, 89/10606/5.
BOA. AE.SMMD.IV, 89/10606/8.
BOA. AE.SMMD.IV, 89/10606/9.
BOA. AE.SMMD.IV, 89/10606/10.
BOA. AE.SMMD.IV, 89/10606/11.
BOA. AE.SMMD.IV, 89/10606/12.
BOA. AE.SMMD.IV, 89/10606/13.
BOA. AE.SMMD.IV, 89/10606/15.
BOA. AE.SMMD.IV, 89/10606/16.
BOA. AE.SMMD.IV, 89/10606/18.
BOA. AE.SMMD.IV, 89/10606/19.
BOA. AE.SMMD.IV, 89/10606/20.
BOA. AE.SMMD.IV, 89/10606/21.
BOA. AE.SMMD.IV, 89/10606/23.
BOA. AE.SMMD.IV, 89/10606/24.
BOA. AE.SMMD.IV, 89/10606/25.
BOA. AE.SMMD.IV, 89/10606/26.
BOA. AE.SMMD.IV, 89/10606/28.
BOA. AE.SMMD.IV, 89/10606/31.

- BOA. AE.SMMD.IV, 89/10606/34.
BOA. AE.SMMD.IV, 89/10606/36.
BOA. AE.SMMD.IV, 89/10606/37.
BOA. AE.SMMD.IV, 89/10606/38.
BOA. AE.SMMD.IV, 89/10606/39.
BOA. AE.SMMD.IV, 89/10606/40.
BOA. AE.SMMD.IV, 89/10606/41.
BOA. AE.SMMD.IV, 89/10606/42.
BOA. AE.SMMD.IV, 89/10606/44.
BOA. AE.SMMD.IV, 89/10606/45.
BOA. AE.SMMD.IV, 89/10606/46.
BOA. AE.SMMD.IV, 89/10606/47.
BOA. AE.SMMD.IV, 89/10606/50.
BOA. AE.SMMD.IV, 89/10606/52.
BOA. DBRM.d., 24303/196.
BOA. DBRM.d., 24303/306.
BOA. DBRM.d., 24303/321.

Yayımlanmış Arşiv Belgeleri

5 Numaralı Mühimme Defteri (973/1565-1566) (1994). Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları.